COLECCIÓN XYZ

N'OTELÄYTHAYAJ TÄ TÄLHEJLÄ TA ELH ATSINHA-HIN'O

COLECCIÓN XYZ

N'OTELÄYTHAYAJ TÄ TÄLHEJLÄ TA ELH ATSINHA-HIN'O

Para la traducción a lenguas originarias de los materiales de la Editorial Mingeneros se respetaron los criterios acordados por lxs traductorxs y sus comunidades respecto del uso de determinadas palabras en idioma español para facilitar la comprensión del texto.

Tä Editorial Mingeneros iwaklhat n'ochumetcha na tä ihi wichí lhämtes ikalelhät tä iwo haya m'ak tä n'olhayenhay tä tach'ote n'olesaynek na itshupyene tä chik iche n'olhämtes tä lhamil itihi t'at ahätäy lhämtes häpta iwatläk akalelhäj m'ak tä yäme.

Autoridades nacionales

Presidente de la Nación
Dr. Alberto Ángel Fernández

Vicepresidenta de la Nación
Dra. Cristina Fernández de Kirchner

Jefe de Gabinete de Ministrxs de la Nación
Lic. Santiago Andrés Cafiero

Ministra de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación
Ab. Elizabeth Gómez Alcorta

Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs
Lic. Lara González Carvajal

Directora General de Prensa y Comunicación
Mg. Andrea Mallimaci

Directora de Contenidos
Lic. Carolina Atencio

N'otitshay

M'ek ta tamenej ta iche Ministerio de la Mujeres, Genero y Diversidad de la Nación häp ta niyat nichulhejo m'ek ta lhamil tumey ta newache ta tälhejlä atsinhahyaj wet ta w'enhahiche wet m'ek ta niyatey ta ihi ifwalana Gobierno Nacional iwolaw'etesa n'on'ohyajay ta iche.

Olhamil ochumet häpe tat ta iwatläk nilhokej ta yahanej ta iche m'ek ta t'uhawetej ta iwatläk n'oyene atsinhay lhaye lhamil ta lhayene wet täjna häp ta iwatläk ichäje wichi ta ischi lhamil iwoiyhäja m'ek ta nit'uhawetayej.

M'ek ta nilhokej n'amil nathayhlä häpe t'at m'ek ta latayhfwa m'ek ta is alhoho ta iwatläk iche ta häpe m'ek ta iwawlhatchä atsinhay lhäy'e lhamil ta lhaytechaynej lhamilna. Häp ta tamenej ta iwatläk iche law'etes yämthilak natichunejlhi wet natyätshanejlhipej m'ek ta tälhejlä n'olhämtes ta pajche iche. Law'et ta iwatläk natihi ta nanälit m'ek ta iche wet nalhoke n'ohanyaj ta natisn'amhiche yämthilak nilhokej n'amil ta nahanej.

M'ek ta matche ta tamenej ta iche n'olesaynekhina häp ta isej ta n'olanäyija nilhokej n'olhamtes ta tälhehen lhamil ta pajche yahanej ta latichunhayaj laha ihi wet t'uchoyek ihi Argentina m'ek ta iwawlhatchä wichi ta ihi lhipna yämthilak elh tefwaji yahanej ta laha ihi tsi häpe n'oelh. Meyhey ta ihi täjna häp m'ek ta n'ohutwek yämthial häpe n'ochumetcha ta n'ochumeyene n'ochufwenyaj ta tälhejlä meyhey ta nech'e ta iche wet tume m'ek ta n'oyen häpeya m'ek ta tefwaj atni ta laha ihi, iwolatichunhayaj elh ta itetshan yämthilak elh inuhatphä m'ek ta pajche pej yen tichunhayaj ta hiw'en m'ek ta iche.

Tä t'ichun

M'ek ta niisa ta tälhejlä elh häpe atsinha häp m'ek witäy ta iyej n'oyhaj wet matche ta n'oyämejlhi nekchämisna ta niyatey lhenhay ta ihi lhipna wet äp toyehi lhipeytso. Ta matche ta näl ta iche lhamil ta n'olännhenpe ta atsinhay wok lhayene atsinha nech'e häp ta wichi itetshan m'ekna wet n'otiyajayne niyatey ta is chi itetshan tsi lhamil ta niyatey iwatläk iche lhenyaj ta hinälit ta nowaype laka wichi wet häp ta tamenej ta iwatläk iche lach'otyaj ta itiyej lhamil ta lawitäyhyaj tälhejlä m'ekna.

Taj p'ante 3 ta iwel'a junio ta ihi nekchä ta 2015 iche lhamil ta lhaynälit ta ihiche lhipey ta lhamil yokw "nitsilakhiyat chi tefwajik tatäyhla" ta lhaythate iyhäj ta ihi lhipeyna wet ta äp ihiche lhipey iyhäj ta lhamil tume m'ek ta niisa ta nowoyeje elh ta häpe atsinha, nech'e tälho ta kalelhäj m'ek ta lhamil iwatlä ta nitsilaka ta notiyej n'olänyaj häp atsinhay, hip'ajtej ta tumey nokey ta hiw'enhathen lhamil ta häpe atsinhay wok elh ta lhayene (iwatläk atsinhay isakanej m'ek ta is ta lhamil isej, ta tet iwoye hin'ol) tsi meyheyna häp ta lhamil isiyeja ta lhaychiyhelten wet ichiyhelten lales ta iyej lhamil.

Taj p'ante diciembre ta nekchä 2019 häp ta iche MMGyD, ta tälhejlä Alberto Fernandez ta häpe presidente wet Cristina Fernandez de Kirchner ta häpe vicepresidenta lhamil lanohyaj, häpe m'ek ta nokajyen ta ihi n'oniyatyaj ta iwatläk iche m'ek ta tiyaje atsinha wet elh ta w'enhalhamej, iwolahaya wet nitäyejlhaye m'ek ta inofwat häp nokeyis ta hiw'enhathen iyhäj yämthilak nilhokej lhamil ta isakanej m'ek ta iwatlä.

M'ek ta tälhejlä niyatey hinälit ta lhamil tachahuye laka wichiwet lhamil itetshan m'ek ta n'ot'alheje ta tälhejlä m'ek ta atsinhay lhäy'e lhamil ta lhayene wet lhayp'ajtej lhamilna hinälit ta iche m'ek ta lhamil tumey. Nech'e näl niyatey, atot'aho laka wichi, itetshan m'ek ta wichi iwatlä, iwot'unfwaya wet tach'oteje meyhey ta tatäyej elh pej ta ihi lawitäyhyaj ihihlä ta häpe atsinha wet hich'otyene m'ek elh isiyeja chi iwatlä m'ek ta isej, m'ek ta tälho wichi ta iyej, chi tetso wet nech'e elh iwoye ta yenlhi m'ek ta latamsekej nemhit iche lateläythayaj.

Olhamil ochumet matche ta häpe m'ek ta iwatläk otetshan tsi iwatläk nowo iyhäja niyatey chumtes ta tiyaje laka wichina, yayhettshi wet itafwnahtej iyhäj m'ek ta t'uhawetej chi iyej atsinhay ta inowaytejpe chi iche m'ek ta niisa chi noyene atsinha wet itetshan lhamil ta ihi latelaythayajna häpkhilak lhamil nilhoke m'ek ta isej.

Olhamil otihi häp Plan Nacional de Acción contra las Violencias de Genero 2020-2022 olhamil olhenhay ta tälhejlä niyatey ta t'ukwe nilhokej meyhey ta hinälitpe ta iche m'ek hin'ol iwoyeje atsinhay ta niisa tsi iwitäyen. Ta tälhejlä iyhäj n'oniyatyajay ta lhaytatejwet ta itetshan m'ekna nech'e iche nolhenyaj ta inowayhtejlak iche mekna, tach'ote lhamil ta ihi chi nichatey lawos ta itetshan yämthilak iche n'okalelhthayaj ta iwolatesa elh ta itiyej m'ek ta niisa häp atsinha tsilakhit'a täjna te iche n'ochumet ta t'ukwe chi atsinha nilhoke m'ek ta yenlhi lhamho ta isiyeja wet nemla häpe elh ta lateläythayaj lhäy'e lhip.

Tet iwoye tajpej iche ta taj lawhäy ta iwatläk n'owolheya mek ta iche, m'ek ta häpe m'ek ta niisa ta notiyej elh ta atsinha häpe m'ek ta wujpe meyhey ta ihi ta häpe t'at ta newache chi n'othänhänwethä lhamil, háp ta tamenej ta iwatläk kalelhäj wet äp n'ontäfwelej. Matche ta iwatläk nilhokej wichi ta yahanej ta n'okeyna tälhejlä nilhokej meyhey ta niisa ta itone lawitäyhyaj häp n'oelh.

Häp m'ek ta ihi täjna t'ukwe chi nalhachufwenej n'olhämtes, yithatlhi m'ek ta häpe m'ek ta niisa ta n'owyeje elh ta häpe atsinha, ifwel lachumetchal ta elh isiyeja chi itetshan m'ekna wet t'ukwe chi nilhokej ta yahanej ihi m'ek ta iche ta tälhejlä m'ek ta niisana ta nilhokej n'amil ta nawatlak tatäy tsi nawatch'oyek iche lhip ta newhi ta newache chi iche elh ta lateläythayaj ihi tajlhame nilhokej ta newachek iche elh ta lathajyhayaj ihi.

Josefina Kelly Neila

Secretaria de Políticas contra la Violencia por Razones de Género

Atsi m'ek ta häpe n'oteläythayaj ta tälhejlä ta atsinha-hin'o?

M'ek ta häpe n'oteläythyayaj ta tälhejlä ta atsinha-hin'o häpe m'ek ta näl ta tälhejlä ta tälhettsiy ta iche elh ta lhaynuhatpe elh ta häpe. Wet tä näle häpe t'at m'ek ta niisa ta iyej wichi, ihi m'ek ta lhamil lakeyis wet laniyatyaj. Häp ta tamenej ta chi näme m'ekna wet, khit'a chi nämejlhi m'ek ta tälhejlä tefwajni n'oelh, wok ta näme law'et lheley, tajlhame ta näme ta iche elh ta laha ihihit'a ta iyej ta häpe atsinhay, atsinhay-hin'ol, hin'otsinhay, lhäy'e nilhokej lhamil ta lhayene m'ek ta w'enhalhamejlä m'ek ta pajche wichi nitäfwelej wet tä tälhejlä atsinha-hin'o ta nech'e niyatey lhamil yenlhi m'ek ta tälhejlä lhamilna.

Ta tetso wet, n'oteläythayaj ta hin'o chi häpe itiyej atsinha chi häpe wet kamaj häpe t'at yaje ta nämejlhi tsi m'ekna wichi yene t'at ta lhamyaj ta n'oyen keya wet häpe m'ek ta iwohiyt'ak n'otetshan. Iwoye ta iche m'ek ta wichi yahanej ta tälhejlä ta w'enhahiche ta iche ta yäme häp m'ekna-ta ihi n'olhenyaj ta yäme Ley N° 26.485 de Protección Integral para Prevenir, Sancionar y Erradicar la Violencia contra las Mujeres en los Ámbitos en que Desarrollen sus Relaciones Interpersonales[1] (tä lhamya häpe t'at ta häpe n'olhenek ta t'uye atsinhay) m'ek ta matche ta is chi nilhokej ta yahanej m'ek ta tälhejlä meyhey na ta niisa.

Matche ta n'owujyen m'ekna tsi häp ta n'otälhtejlä n'olhenyajay ta ihiche lhipey ta wichi yen law'etesa wet lhäy'e ta yakalelhätchä wichi ta lhahutchewek, laniyatyajay, lakeyis, lakäywet wet laka honhat: n'ofwchahyaj. Häp m'ek ta hiw'enho iyhäj lateläythayaj, iwohit'a lahaya atsinhay wet lhamil ta lhayene wet nech'e hinälitej ta itiyej lakatsayaj.

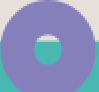
Tä n'okalelhätchä m'ek ta iche ta n'otälhtejlä atsinha-hin'o häp ta tamenej ta iche elh ta lhayene elh ta lawujyaj ihi wet elh ta ichufwi lan'ohyaj-na tsi iche elh ta kalelhäj ta t'unlak itetshan elh wet hinältej ta lham ta laha ihi. Häp ta tamenej ta nilhokej m'ek ta äytajche ta n'otayhte elh lawatshancheyaj, m'ek ta is, latichunhayaj, lakäywet, m'ek ta lhayhumnhatej tähesna häpe t'at m'ek ta tälhejlä ta atsinha-hin'o.

Äp te m'ekna iwatläk nilhokej n'amil ta nahanej ta häpe m'ek ta tatayhlä lmälhewek m'ek ta häpe n'oelh ta ihi lhip ta ihi, ta kalelhäj m'ek ta lhayene, ta iche m'ek ta lanech'ethayaj ta lhayene, ta iche m'ek ta lhaykalelhätej, m'ek ta notiyeji ta näleyeje, m'ek ta lawitäyhyaj, m'ek lham t'at ta yahuminchek lhey, ta häpe elh ta newache m'ek chi isej, tä häpe elh ta kalelhäj t'ekayhyaj. Matche ta nemkoyhyaj lateläythayaj elh chi n'oyisej iyhäj meyhey ta n'otetshaneje yämthilak wet häp ta tamenej ta iwatläk lhamil ta niyateyej iyhäj iwatläk iche lhenyajay ta hip'altsene iyhäj ta ihi m'ekna.

[1] Ley N°26.485 tä lhey Protección Integral ta N'owayhtejlä, Iwolatesa wet lnofwat mak ta Niisa ta notiyej Atsinhay ta ihiche lhipey ta yämthilak lhaychiyheltej ta lhaylhahtej iyhäj. N'olesaynek-na ihi täjna http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/150000-154999/152155/texact.htm

Lapakas ta yäme n'oteläythayaj ta iyej hin'o-atsinha

W'enhahiche lhamil ta pajche pej yämejlhi m'ek ta häpe n'oteläythayaj ta ihihlä atsinha-hin'o. M'ek ta lhamil pajche nilhoke ta iche häpe m'ek ta tach'ote elhpej ta iwatläk iwotesa ta iyahenlhi ta itälhtejlä m'ek ta kalelhäj.

Monserrat Sagot
"Estrategias para enfrentar la violencia contra las mujeres", 2008.

"N'oteläythayaj ta n'otiyej atsinhay häpe m'ek ta kalelhäj ta n'otiyej atsinhay wet iche lhamil ta hit'unhat nokeyna. Tä n'ochumyene m'ek ta äytajche häp atsinhay tsilakhit'a ta n'oyen lachaya yämthilak nech'e iwoye chi n'otetshan, häpe m'ek ta matche ta äytajche ta tamenhiyejak atsinha nech'e ilätey ta nemhit laha ihi. Atsinhay wet hin'ol lhamil lhaykalelhätchehchä ta hin'ol nech'e lhamil t'at ta lhayeney iyhäj ta lan'ohyaj ihipe atsinhay wet lhäy'e m'ek ta wichi isej. Iche wujpe meyhey ta hin'ol isej ta lhamil lhaynuhatpe atsinhay, latichunhayaj, lakeyis, lan'ohyaj, laniyatyaj, lakäywet, lalesaynhay ta yäme m'ek ta lakey. Meyheyna tejta häpe m'ek ta pajche p'ante wet kalelhäj wichi ta tälhejlä, nokatsayaj ta n'otiyej atsinhay häp ta matche ta hiw'enho lan'ohyaj häp hin'ol ta ihipe atsinhay".

María Pía Ceballos
y Natalia Gil
“Furia travesti entre fronteras, la comunidad de las diferencias”, 2018.

“M’ek ta matche ta tataye lhawatshancheyaj häpe meyhey ta tälhejlä n’on’iyatyaj ta itälhtejlä meyhey ta yakalelhät elh tefwaji ta tamenhiyeja chi nech’e iche m’ek ta w’aw’ulho nilhokej wichi: häpe t’at ta iche atsinhay wet hin’ol. Meyheyna häp ta yakhajyen ta tefwaj atni m’ek n’on’ohyaj ta wichi hiw’ene, wet nech’e kalelhäj ta tsilak m’ek ta itone elh t’ilek. Wet täjna chi n’oyisej iyhäj meyhey ta tewoye m’ek ta häpe elh, m’ek elh ihi, nilhokej ta yakhajyen wet yik t’at ta t’aylhatsi n’olänyaj ta iyej atsinha wok elh ta lhayene. Elh ta lhayene atsinha wok hin’o, wok häpe wichi, wok p’alitsaj, nech’e häpe elh ta iwom t’isan, häpet ta hiw’en 37 laka nekchä tha y’ilej nehläs, y’ilej fwiy’et, y’ilej teläj, n’olän wok lhaylän. Häp ta tetso m’ek ta iyej lhamil ta lhayw’enhatlä iyhäj nech’e n’oyene iyhäj ta iwitäyen m’ek ta lhamyaj ta iyej wichi ta ihi law’et”.

Monique Wittig
“El pensamiento Heterosexual”, 1992.

“N’otichunhayaj ta n’ow’enhathen n’oyhäj häp ta häpe atsinha wet hin’o häpe t’at ta iche elh ta nowatläk nemhit lanäyij ihi, ta nech’e n’ot’ukwe ta pajlatha nemhit näl m’ek ta atsinhay tumey ta hin’ol iwoyeje ta kalelhäj ta häpe m’ek ta niisa. Ta noyokw hin’o/atsinha, lho ihi/lasu ihi häp n’olhämtes ta itone wichi ta lhayw’enhathenejpe m’ek ta lhamyajej tsi m’ek ta tamenej häpe t’at ta lakäywet, lan’ohyaj wet latichunhayaj”.

M'ek ta n'ohnälit häp ta n'ow'olheya

M'ek ta n'oyen lheyayej m'ek ta niisa häpe n'olhenek yämeje m'ek ta n'okalelhät wet n'ow'enhat ta n'oy'uytho wok n'otiyej kanhi, tewoye häp m'ek ta iche wok n'oelh. Häp ta tamenej ta laha ihi ta n'oyämejlhi pej m'ek ta tälhejlä lhey ta iche ta n'oyämeje häp n'okatsayaj ta n'otälhtejlä atsinha-hin'o häpkhilak n'ontäfwelhche.

Lhip ta newhina, lheyisna yik t'at n'owopej elha: n'okatsayaj ihi n'ow'et lheley, n'okatsayaj ta n'otiyej atsinhay, n'okatsayaj ta iyej atsinha-hin'o, n'okatsayaj häp ta atsinha-hin'o, n'okatsayaj ta tälhejlä atsinha-hin'o. Nilhokej ta n'owopej elha ta ichet m'ek ta niyatey lhenek ta yäme: lalesaynek, lan'ohyajay, lhenyajay ta n'owaklhatej m'ek ta iwatläk iche.

Häpe tat ta iche noniyatyaj ta iwahnej chi nilhokej laka wichi latamsek iyeji meyhey ta lhamil lanech'ethayaj tet iwoye ta nech'e law'et ihi chi n'otumey meyhey ta niisa ta n'ow'oyeje atsinhay wet nech'e niyatey lhamil itihi t'at ta is chi häpe t'at lhamil lachumet yämthilak lhamil itetshan tsi häpe m'ek ta tälhejlä m'ek ta is chi iyej elh.

M'ek ta hinälitpe täjna häpe t'at ta iche Consejo Nacional de la Mujer ta häpe nekchä ta 1992 ta nech'e tälhejlä ta iche n'oniyatyaj ta tsilak ta itetshan mayhey ta tälhejlä atsinhay. Tähesna häpe m'ek ta tälhejlä ta iche n'olhenyaj ta inech'ayhnhi m'ek ta pajche n'olesayen ta häpkhilak lakey n'oniyatyaj ta kalelhäj ta ihi lhipna ta n'otälhtejlä m'ek ta is chi iyej elh ta häpe n'oelh, häpe tähesna ta tälhejlä m'ek ta nech'e iche, N'oniyatyaj ta itäyhat m'ek ta hiw'enhat atsinhay wet tatayhlä lhamil ta häpe atsinhay (CEDAW) wet n'oniyatyaj ta tataype n'oelh yämthilak is m'ek ta iyej ta ihi lhipna America. Wet äp iche iyhäj ta lhamil lhaythatche iyhäj yämthilak thakajay m'ek ta lhamil iwoye ta t'ukwe chi pajtha nemhit iche m'ek ta iwitäyen atsinha, iche m'ek ta kamaj niyatey iwohit'a lanäyija tejta kalelhäj ta ihi lhipeytso.

M'ek ta nech'e ta iche ta tälhejlä niyatey ta ihi lhaka honahtna häpe t'at ta iche lhamil ta hinälit m'ek ta tatäyej ta ihi lhip ta lhamil yen law'eta wet häp ta nech'e niyatey ta ihi itetshan ta matche iwatläk lhamil t'uye n'ow'et lheley.

Ta iche Ley N| 26.485 ta ihi nekchä 2009 ta häpe m'ek ta atsinhay isej ta yäme n'ot'uhyaj ta iwatläk iyej lhamilna täjna matche is tsi tälhejlä nech'e w'enhalhamej m'ek ta n'oyämeje häp m'ek ta niisa ta n'otiyej atsinhay tsi kalelhäj ta m'ek apmhaj n'oyen keyayej lhamilna häpe m'ek ta tatayhlä lhamilna tsi häpe n'oelh ta lawatshancheyaj ihi ta iyej law'et lheley.

Tä tälhejlä niyatey ta yenchelhi n'olesaynhay tä yäme m'ek ta t'uhawetej chi iyej n'oyhäj wet newache m'ek ta n'oteläythayaj: iche n'olesaynek ta yäme ta iwatläk n'olhayäm hin'ohlä wet n'owokalelhthayajayej m'ek ta yenwoynejeka elh wet n'ot'uye elh ta lawitäy tälhejlä n'okeyisna, äp te n'okalelhät lates elh ta iwomakayej pe ta elh atsinha-hin'o, wok lhayene m'ek ta w'enhalhamejlä m'ek ta pajche iche(artículo 80, inciso 11 e inciso 4 del Código Penal de la Nación).

N'okatsayaj häp atsinha-hin'o: n'okalelhthayaj hi Ley N° 26.485 tä yäme n'ot'uhyaj ta iwatläk iyej atsinhay

Häpet Ley N° 26.485 tä yäme n'ot'uhyaj tä iwatläk iyej atsinhay, n'op'ante yenlhi ta nekchä 2009, häpe n'olhenek ta nech'e wet yayhetshi m'ek ta is ta iwatläk n'otiyej atsinhay häp lawhäy ta iche m'ek ta n'otiyej.

Tejta n'olhenekna yäme m'ek ta tiyäje atsinhay tha häpta ta iche m'ek ta niisa ta tälhejlä ta atsinha-hin'o wet nech'e iwatläk n'otälhtejlä m'ek ta Ley N° 26.743 yäme tä häpe m'ek elh lhayene, n'olhenekna häp ta n'onchulhejo nilhokej lhamil ta lhaykajyenejen ta is chi n'owolahaya elh ta tatshupiye m'ek ta matche ta iläte ta häpe wet isit'ak iche elh chi yen lates*a.*

N’olhenekna häp ta matche ta iwo elh n’otichunhayaj ta tälhejlä m’ek ta niisa ta tiyäje atsinhay tsi yisej iyhäj meyhey ta yakalelhät. Elh ta pajche ta häpe Ley N° 24.417 ta yäme häp m’ek ta iwatläk iyej n’ow’et lheley yämthilak newache n’oteläythayaj, tsilak ta yäme m’ek ihi n’oelh law’et wet yajthiyet’a m’ek ta tälhejlä ta atsinha-hin’o ta elh ihi.

Ley tä yäme ta is chi n’ot’amajejlä atsinhay häp m’ek ta niisa wet n’op’ante yenlhi ta n’otälhtejlä n’olhenekna Convención de Belém do Pará[2] wet tuch’oyek iche meyheyna:

> *“a) Is ta nofw ta n’owenhat elh häp ta n’otälhtejlä ta hin’o wok atsinha ta kamaj lawatshancheyaj ihi; b) Tä t’uhawetej ta atsinhay ihi lawatshancheyaj ta newache m’ek chi niisa; c) Iwatläk t’uhawetej lhip ta lhamilna ihi yämthilak nech’e kalelhäj ta iche m’ek ta niisa ta n’otiyej lhamil wet nech’e n’ohanej n’owoyneje chi n’otumey; d) Ta iwatläk kalelhäj n’oniyatyajjay ta tatshupiye lhamil ta häpe atsinhay; e) Iwatläk nofw m’ek ta yakhajyen n’otichunhayaj wet n’okeyis ta hiw’enhathen n’oyhäj häp atsinha-hin’o wet is chi nemhit iche chi n’okajyej ta iche iyhäj ta lhaynuhatpe iyhäj ta häpe atsinhay; f) Is ta atsinhay ta ihi lateläythayaj isakane n’och’otyajw’etes lawhäy ta iche lawitäy wet g) Is ta iche nilhokej n’olhenyajay ta tälhe niyatey ta lhamil itshupyene atsinhay ta ihi lateläythayaj wet kalelhäj n’olhenyajay ta iche häp lawhäy ta atsinha iwatläk n’otetshan m’ek ta niisa ta ihi”.*

Häp articulo 4 häp ta yakalelhät m’ek ta häpe n’okatsayaj ta n’otiyej atsinhay:

> *“nilhokej n’okey, n’olhenyaj wok m’ek ta n’olehatche, nälche wok noskat, ta ihi lhipey ta näl wok ta ninäla, ta tälhejlä ta iche elh ta lakajyhayaj inupe elh, iwitäyen elh w’atshancheyaj, isoyej ta elh latamsek, is m’ek ta iyej elh, ta iyej t’isan, iyej latichunhayaj, m’ek ta häpe, lakäywet wok häp ta nemhit lafwamthi ihi elh. Ta tälhe niyatey wok niyat kawos”.*

Nämejlhi ta nilhok n’okey tsi ta notiyej m’ek ta n’ow’olathahnhayaja atsinha wet iche wujpe lakeyis ta hinälit ta iche. Iche ta iwotesa ta tälhejlä n’olhämet ta n’oyämeje m’ek ta elh t’isanyaj ta n’otumtho lhipey ta wichi ihi, ta elh t’ischenlä elh wet nech’e itiyej kanhi, tä n’otänpe elh, n’olhämtes ta iwolalätseka elh, tä elh iwasthiche meyhey ta tumey m’ek at ta häpe, tä elh istunlhi elh, tafwomej elh, wet lhäy’e n’ochumyajay ta tälhejlä tefwaji m’ek: kalelhäj ta iche meyhey ta w’enhahiche wet laha ihi ta häpe m’ek ta tälhe n’ofwchahyaj.

[2] Para más información consultar Anexo normativo.

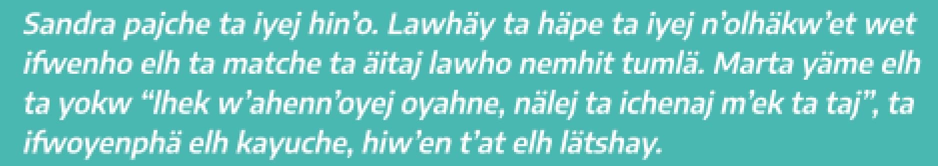
W'enhahiche m'ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin'o

M'ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin'o häpe t'at n'ochumyaj ta kalelhäj ta tatayhlä m'ek ta t'uhawetej chi iyej n'oyhäj lhäy'e n'otamsek ta iche nech'e matche ta itone lawitäyhyaj atsinhay lhäy'e lhamil ta lhayene atsinhay. Tsilakhita ta n'otkwew'etes ta yäme täjna, nilhokej m'ek ta äytajche ta iwitäyen elh tichunhayaj, m'ek ta elh häpe, n'okäywet, m'ek ta n'otecheynej, n'oniyatyaj wet n'osilät.

Häp ta tamenej, ta ihi Articulo 5 häp Ley N° 26.485, yakalelhät ta iche seis m'ek ta häpe m'ek ta niisa ta tatayhlä atsinhay:

M'ek ta n'otiyej elh t'isan

Täjna yäme nilhokej m'eyhey ta n'otiyej elh t'isan wet iche lathahyhayaj ta iyej elh, lawitäy wok lalätsek ta tälhejlä wet nilhokej meyhey ta tatayhlä elh t'isan wet näl.

Sandra pajche ta iyej hin'o. Lawhäy ta häpe ta iyej n'olhäkw'et wet ifwenho elh ta matche ta äitaj lawho nemhit tumlä. Marta yäme elh ta yokw "lhek w'ahenn'oyej oyahne, nälej ta ichenaj m'ek ta taj", ta ifwoyenphä elh kayuche, hiw'en t'at elh lätshay.

Sandra iyahne iyhäj ta iwatläk tsilak ta iyej elh wet nech'e ta ifwenho ta hin'o näyejo ta yahoye iyhäj, honajchemattso, ta matche mat ta tawakwaylhi ta pajmat inhäpäj mat chufwi atsinha nipilh wet inhapajo lawho.

M'ek ta iwitäyen elh tichunhayaj

Häp m'ek ta äitajche ta tataye elh tichunhayaj wet itone ta elh nemhit lhayene elh ta laha ihi, yakänchi elh chiyhelyaj wok t'ukwe chi elh nech'e matche nemhit lhaywolahaya tsi elh ta itetshan m'ek lakeyis, t'ekanyaj, lachumyaj wet m'ek ta iwoye wet elh istunlhi, n'oyen woynejeka, nemhit isakanej chi lham ta iwoye m'ek ta yahuminche, nowohit'a lahaya. Äp te nilhok lawhäy ta yenek lates ihi, yahanej ta iche elh ta iyahen, iwatläk tachahuye elh, tataye elh tichunhayaj, n'otselajlhi, n'ow'enhat, n'ohp'ethatlä, n'ot'ischene, nemhit n'owahnej m'ek latamsek ihi wet isakanej chi ilunlhipe honhat wet n'ot'ukwe ta chi lafwitajayaj itone ta nemhit lakajyhayaj ihi wet nech'e lhayinhatlhi.

Marcia laka nekchä 23 wet iyej hin'o mamse ta laka nekchä 26. Taj pej lawhäy ta t'ekhen, hin'o ilätyenejlhi ta lako ta matche ta yahanej ta takatay lham yahanej mat lham wet pajihit'alak yahanej. Iche ta Marcia t'unläk tachumlhi ta newahi law'et ta häp ta lach'efwa yokw at'uhawethiyejt'a häp ta matche ta lhätaj wet lahanhit'a m'ekej chi alechufwenej ta lhenlhi n'ochumwet atchi häpe. Yäme ta yokw is chi latetshan lhaw'et tsi chi t'uhawetej chi n'oayläkwi.

N'ot'isan t'akänyaj ta niisa

M'ekna n'oyämeje nilhokej m'eyhey ta niisa ta n'otihi n'ot'isan t'akänyaj ta elh itiyej elh ta atsinha-hin'o, nilhokej meyhey ta n'oyen lakeya ta n'otiyej atshinha wok elh ta lhayene atsinha ta nemhit n'otetshanej chi yahuminche wet n'oyisej ta chi niwoyaye wet chi n'otiyej n'otänhayaj wet n'oistunlhi, täjna yäme ta tejta kalelhäj ta häpe law'et lhele wok law'etfwa wok häpe elh ta tsilak ta yahanlhi, wok ichäj elh t'isan, wok häp ta yahoyenejche elh ta nech'e yen lakeya ta lhaywom ta iche m'ek ta iwatlä.

Romina matche ta lafwitajayaj ihi wet y'elej Pablo, lache'efwa. Tälhe täjnaj iwotesa ta yahoye n'ochufwenyaj ta lach'efwa t'ischenpe. Nichuwete pej atsinha ta atsinha nowoyaye chi iyatchen tsi yäme ta häp ta atsinha lhayelhi elh hin'o. Iche honhatsi ta yäme atsinha ta yokw chi kawanyenalhin'o wet oleyej ta ow'enla amho chinajtäj pej lachäjej n'atfwas lhäk.

M'ek ta niisa ta n'otiyej n'okäywet wet m'ek ta lhokwey yachaje

Yäme nilhokej meyhey ta niisa ta n'otayhte ta n'okäywet lhäy'e m'ek ta atsinha lhokwey yachaje wet nech'e matche elh ta iwoye täjna itetshan: lhayen lawukwa nilhokej m'ek ta atsinha hiw'en, itilhamej wok iwasthiche m'ek ta laha ihi tewoye häp n'olesaynek ta yäme, itäyhat chinaj t'äj, yayhtho meyhey ta elh isiyeja; tate imälhthi chinaj t'äj ta atsinha yakalhi wok häp ta chi m'ek is m'ek ta yen atsinha lakahaya.

Diana atsinha ta hiw'en 46 nekchämis iyej t'at hin'o wet lhamil lales ihi cuantro. Tachumlä chinaj t'äj ta häpe AUH wet iw'ela tefwaji kalelhäj t'at m'ek ichäjohla n'atfwas. Lach'efwatso tha nilhok lawhäy ta yikche ta yahoye chinaj t'äj ihi wet tälhe chi atsinha hiw'enho, tsi yämeta atsinha yahanhiyejt'a ta iwom. Yahämit dos nekchä ta chi hanej chi Diana ichäjlhi lakäwäj.

M'ek ta niisa ta ninälahlä

Tälhejlä nilhokej m'eyhey ta n'oyäme tha lhamyaj, n'osilätyajay, m'ek ta n'owolahaya, n'otetnhay ta hinälit ta iche elh ta yenkwenkaya iyhäj, lhaynuhatpe elh, itiyejkanhihlä elh m'ek ta elh lhamyajej, yene ta lhamyaj ta m'ek nitälhaye atsinhay ta ihi wichi.

María lhäy'e tres hin'ol ta lhamil lhayhutwek ta ihi lachumwet, lhamil ifwotej pajta dos horas, wujpe meyhey ta lhamil yämejlhi wet ta noj, elh tumkatsi ta yokw "is chi nalhokej ta nahuminche is tres n'amil ta latipe ilheyis". Yisej ta najthaye tsi lhämet ta hinälitpe lham that ta iwoye m'ek ta latichunhayaj, ichäje n'olesaynek ta wak'alh ta tsilak hin'ol lheyis ta ihi.

M'ek ta niisa ta n'otihi n'oniyatyaj

M'ek häpe t'at ta kalelhäj ta tukwe chi iwasthi, iwohit'a lahaya, iwohit'a lanäyija, wok inityenhit'a chi atsinhay lhamtejej m'ek ta tälhejlä n'oniyatyaj, wet nemhit yen lhakliya chi n'otumey m'ek ta niisa ta n'otiyej atsinhay ta ihiche n'oniyatyajay w'etes ta häpe ta lhamtej laha ihi tsilakhita hin'ol.

Ines häpe n'ochufwenyajwo wet tälhe ta iwotesa ta tachumlhi ta lhayamkatej m'ek ta niyatey ta t'uye lhamilna iwoye, äp te iyej lhamil ta itetshan n'atfwas lhäk. Ta nichäte lawhäy n'onecheynhi wet atsinhay lhaytsitlkat ta lhamil t'awayho. Lhamil ta itetshan iwohit'a lahaya tsi häp ta tsilak atsinhay.

Ta ihi articulo 6 ta yäme ta w'enhahiche lakeyis ta häp m'ek ta niisa ta n'otayhte häp lhamil ta häpe atsinhay wet ihiche nilhokej lhipey:

M'ek ta niisa ta ihi n'oelhw'et

Häp ta iche elh ta ihi law'et ta itiyej elh ta lhamtej ihi law'et, tejta häp lawhäy ta ihi lhip at chi häpe ta häp häpe t'at, wet iwitäyen elh, nemhit is, lawitäy iyej t'isan, latichunhayaj, m'ek ta t'isan lanechethayaj, lakhäywet, latamsek ta iwoye lachumtes ta isej wet ta laha ihi ta lhaychiyhelit ta häpe atsinha. M'ek ta häpe täjna häpe ta elh häpe lapuhfwa ta häpe elh ta tälhejlä elh lhamil tejta atofwe kanhi ta häp ta iche t'at elh ta tamenej ta häpe lhayhäj, iche ta tälhejlä elh ta n'oiyej ta elh ta tamenej ta iwoyek lhayhäj. Tejta ilenajw'ek ta häp ta kamaj lhayhyäj t'at tejta atoswek.

Emilia tachumlhi ta ihi lhamil lalafwek lhäy'e dos lales wet hin'o ta iyej Carlos. Lales fwajchahit'a häp Carlos wet chi natfwas fwcha itamake lales tha yofwajkwet ta Carlos ithatey ta iche m'ek ta lhamil iwoye ta lhayw'enhen wet yisej ta ilakwlhi elh. Semana elhnaji, ta natfwas yikche lafwcha wet nech'e Carlos täslhinaji lape ta matche tänlhi. Emilia iyahne ta ifwonlhi hin'o t'unläk iwolatamseka wet Carlos yahut alhoye atsinha, tafwomejlhi wet täse ta matche chi itänhän wet yäme atsinha ta yokw tajlhame ta lahochufwi owukwe wet chi äp owatläk n'ayw'en am wet ales.

M'ek ta niisa ta ihi n'ochumwet

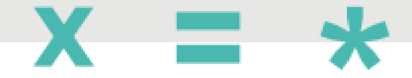
Häp ta lhamil ta niyatey, chumhas ta lhaminya, chumhas wet nokawos ta ihiche nilhokej n'ochumwetes ta itetshan wichi, wet lhamil yen lakeyisa ta tukwe t'at chi iche m'ek chi häpe ta inulhihlä lhamil ta atsinhay wet iyhäj ta lhayene atsinhay chi lhamil isakanho n'ochumwetesna. Tet iwoye lhamil tä tälhejlä n'on'ohyajay ta itetshan lhamil ta chumhas, wet iyhäj ta itetshan n'ochumet pej ta häpe ta ihi lhip ta wichi ihi.

Rocío fweta ilesayen lhey ta t'unläk yahoye n'ochufwenyaj ta iche ta honatsi. Ilate ta yahuminchek lhaychufwen tsi iläte lakayafwaj ta yokw chi lanofwla wet iwoye ta lahoye n'ochufwenyaj ta atofwphä. Latichunhayaj chi häpe elh ta kachawo. Ta häp n'otchumhit'ahlä tsi lhey ta ihi laka DNI yokw Pablo. Directora yäme ta yokw "chi olhamil owatla wichi te amil chi ikana".

Iche n'olesaynek ta lhey "La revolución de las Mariposas" (2016) häp ta yäme m'ek ta nowoyeje lhamil ta lhaytechaynej hin'ol wok atsinhay, nolhenekna tälhejlä lhamil ta ihi lhip ta lhey Ciudad Autónomo de Buenos Aires wet lhamil ta tach'ote häpe t'at iyhäj ta w'enhayej mek ta tälhejlä atsinhay, hin'o-atsinha, Fundacion Divino Tesoro wet lhäy'e Bachillerato Popular Trans Mocha Celis. Wet ta tälhejlä lhipey matche ta ihi m'ek ta niisa ta n'owoyeje lhamilna, ta matche ta notihi häpe t'at näyhitas wet iche 83% lhamil ta ifwel täjna tsi häpe iyhäj ta lhayene atsinha wok hin'o. Wet iche 40,9% ta ihi lhip ta sipälis chumwet wet elh lhip ta matche äp ihi häpe t'at n'ochufwenyajw'et tsi iche 32,1%. Äp te iche iyhäj n'ochumwetes ta kalelhäj ta ihi m'ekna tewoye lhipey ta n'otetshan wichi iche 20,3% wet iche 18,2% ta ihiche kachaw'ete. Äp te lhip ta matche ta äp ihi m'ekna häpe t'at lhipey ta n'op'onthis[3].

M'ek ta niisa ta ihi n'ochumwet

Häp m'ek ta hiw'enhat atsinhay wet lhäy'e lhamil ta lhayene atsinhay ta ihi n'ochumwetes ta tamenej ta elh nisakanaho n'ochumwet, nowohit'a lachumeta, noyhaythip'at'a lachumat, notihit ta ihi lachumet, äp n'owatläk ifwel mek ta ihi, chi lales ihi, chi lachefwa ihi, notyätshaneje laka nekchä, n'oyahnej t'isanyaj, wet n'otetshan chi hich'otshan. Kamaj häpe tat m'ek ta niisa chi iche elh ta niwoya lahaya ta n'oelh wet tuhawetej chi lachumet ihi wet is ta notiskanpe. Äp te häpe t'at chi iche m'ek ta itone n'oelh latichunhayaj ta pajlatha nemhit tachumlhi tsi ilatlhaye t'at mek ta niisa.

[3] Täjtso, n'olhenyajay ta yäme lakey häp n'ochumajw'et pej ta häpe iche ta häp ta äp n'ofwayhatpe law'et ta n'owoyeje lhamil ta häpehen atsinhay. Häp ta tamenej, MMGyD yenlhi lhenek ta lhaythate Secretaria de Derechos Humanos ta ihi Ministerio de Justicia wet Derechos Humanos de Nación wet Ministerio de seguridad de la Nación "lakeyis ta nowoyeje häp m'ek ta noyen lakeyayej n'ochumwetes ta iche wet häp m'ek ta yisetpe lateläythayaj ta iyej atsinhay lhäy'e elh pej ta lhayene ta tälhejlä n'olhämtes ta n'ochumyene, la lates ihi elh ta ihi Argentina" tsi n'owatlak iche n'olhenyaj ta tälhe niyatey ta t'ukwe chi m'ek pej ta nech'e ta n'oyenlhi häpe m'ek ta hiisyen n'oyhäj wet äp häpe m'ek ta y'ajpe honhat ta iche n'otäfwnhayaj ta n'otiyej tsi is alho. Elh chi iwatläk yahanej ihi täja: https://www.argentina.gob.ar/noticias/presentamos-los-lineamientos-para-la-adecuacion-de-normativas-discriminatorias-que

Celeste lakanekchä 21 nech'enaji ta tachumlhi. Wet ta nech'e ta tachumlhi, wet lakaniyat, ta häp ta lachumet ta iwelnhat wet äp itamakpejpe nochumtes ta iyhäj yenchelhi, yahanej ta lhamna häpe elh ta lhayenpej hin'oya. Wet lawhäy ta ifwenho lachumet wet hinälitej lakeyis ta inäfwlhatlhi elh wet lhämtes ta itälhtejlä m'ek ta elh ihi.

M'ek ta niisa ta notayhtejlä lhamil ta t'uchoyek lales ihi

Häp m'ek ta n'owoyeje atsinhay tha pajtha nemhit kalelhäj chi lhamil chi latichunhayaj chi iwo lalesa wok yakalelhät chitefwas lales ta lham ta iwatläk hiw'en wok ilehatlhamej hanäfwaj wok m'ek ta tälhejlä Ley N° 25.673 ta yäme ta is chi iche N'olhenyaj ta tälhejlä m'ek ta tuhawetej ta iyej atsinhay.

Irene yahoye kachaw'et ta ihi lhip ta ihi wet ifwalas iyhäj naji wet yahoye tsi yäple lakachawo ta iwatläk yäyitlä lakahis. Lakachawo yäme ta yok kamaj chi athalakw wet chi lawo elh hin'o ta lhewej wet kamaj lahipejnet äsa. Inityenlhi tsi kalelhäj ta lham ta tatshupiye lakeyna tetso tha nech'e lakachawo ilesayen lhämet wet itiyej latetnek ta iwatläk tukwe chi hin'o ta ilesayenpe m'ek ta iwatlä.

M'ek ta niisa ta iyej lhamil ta iwolalesa

Häp m'ek ta n'otayhte atsinhay ta hich'otshanhen wok häp lawhäy ta iwo lhäsa wok häp lawhäy ta kalelhäj elh iwohla lhäsa, wet m'ek ta n'owoyeje ta nemhit nichätejläk n'oelh, n'ofwayhatpe law'et kachal ta n'owenho wok n'okeletlhi yämthilak tafwayej ta iwolhasa, ta nemhit yiwiyej Ley N° 25.929.

Fátima hiwen 30 nekchämis wet lales tsinhay ifwasi 4 tha dos lhamilna ta nop'ante isajchepe. Elh ta lapes hiw'en 11 iwel'as. Ta tajpante lawhäy ta w'ahu wet äp w'oyis tälhe p'ante ta ihi kachaw'et. Ch'otsaswo tso ta häpe ta hiw'enlä ta yokw "äp yachajo ta lanäm? Chilatek lahanej ta lap'ajtitwek echey?" Kachawo tso ta itseläjlhi tsi t'uhit'a lhame wet yokw "wet ichet atsinhay ta chi iwoyek iwolalesa wet amnena ta atet häp hinäte yopejkwet lawo äsa ipe tajtsot atchuttshan".

Häp Observatorio ta itetshan häp m'ek ta niisa ta tälhejlä atsinhay lhey Las Casildas yenlhi p'ante lhenek ta tayätshanej lawhäy ta takawahnhan wok n'osajpe lhäs ta ihi nekchämis ta 2015-2016 tsi notetshanej Ley de Protección Integral de las Mujeres wet Ley de Parto Respetado. Wet notetshanej p'ante ta iche 4939 natfwas ta nech'e ichehen wet häp täjna m'ek ta iche:

- **Tä 3.3 ta tälhejlä 10 atsinhay ta hich'otshanhen ta lhamil ifwel ta matche ta tanisej lales ta nech'e iche ta ihi lawitäyhyaj.**
- **Chi 10 atsinhay wet iche 7 ta chi isakanej chi ilunlhi häp lawhäy ta iwolhäsa.**
- **Chi 10 atsinhay wet 4 ta chi iche elh chi iwot'unfwaya häp lawhäy ta iwolhäsa wok häp lawhäy ta nosajpe lhäs.**
- **Chi 10 atsinhay wet 7 ta m'ek ta n'oyene hich'esajche hänäfwajhi ta nemhit tewoye ta taj lawhäy.**
- **Chi 10 atsinhay wet 7 ta lhamil chi yahanej m'ek ta n'owoyeje lhamil lales ta nech'e ichehen tsi chi notyätshaneje m'ek ta lhamil latichunhayaj.**

M’ek ta niisa ta n’otihi n’olhämet näyhäy

Häp m’ek ta niisa ta notihi nilhokej meyhey ta hinälit nolhämtes wet nopeykas ta nälehiche notetshanhay his wet kalelhäj ta m’ek ta tamenej häp ta n’oyen woynejeka atsinhay lhäy’e lhamil ta lhayene wok lhamilna lapeykas, wet nech’e inuphä meyhey ta niisa ta iwitäyen lhamilna tsi nech’e iche lhamil lapeykas nohane n’ochumyaj ta niisa wet nech’e näl ta matche lhamilna nemhit laha ihi wok niteyatso wet neche yakhajyen lhamil ta latichunhayaj ta iwatläk atsinhay häpe iyhäj ta nemhit laha ihi wet äp te nech’e notiyej lateläyhthayaj.

Iche n’osilätyaj hi ta yajpe honhat ta yäme ta n’otsoklhi elh ta häpe p’ante sipäl elh lhey Laura, m’ek ta lates häp ta n’ot’etanehen n’ohis. Wet noyisej ta noyäme m’ek ta ihi lhamna ta häpe atsinha wet lapeyak ta ihi nosilätyaj hina häpe ta tsilak t’at lakatumyej ta ipe ta ihi tewok lhip wet nech’e iche n’olesaynek ta yokw “sipä ta kayn’owo”.

M’ek ta niisa ta ihi lhipey ta näl

Häp m’ek ta niisa ta nowoyeje atsinhay wet lhamil ta lhayene wet nalehi lhipey ta näl ta ihi wichi w’et, tet iwoye häp n’ohis wok lhipey ta wichi tachäjanhen ta ihi, m’ek ta hinälitpe häpe n’okeyis wet n’olhämtes wok n’otetnhay ta tälhejlä nokaynhoyaj wet iwitäyen m’ek ta häpe elh wet nemhit latamsek ihi ta ilunhilhi lhip ta ihi tsi nemhit is m’ek ta iyej.

Martina häpe atsinha ta hin’o wet lakayefwaj häpe Noe wet nilhokej Honaj lhamil yahoye Cami law’et ta lhaychifwenhen. Ifwalas iyhäjnaji wet iche mamses ta iniwhi wet chi iwahenchetsi. Honaj elh naji wet iche elh mamse ta matche ta ilatyenlhi Martina wet tunläk tachaslhi chi matche piya ta atsinha.

Mék ta niisa ta ihi n’oniyatyaj

Häp ta n’otälhtejlä ta atsinha-hin’o ta n’olätyenlhi, n’olhaklitlhi, n’onäfwlhatlhi, n’otiyej n’okeyis ta itone latichunhayaj ta lhayene elh ta lajit lahaya ta fwetaj iwoye lachumtes ta tälhejlä laniyatyaj wok häp ta iwatläk isakanej m’ek ta t’uhawetej ta häpe elh ta lhayene niyat wok häp ta tejta lhamil yahanej ta iche meyhey ta kalelhäj ta tatshupiye lhamilna ta häpe atsinha wok lhayene atsinha ta t’uhawetej ta lhamtej iwoye laniyatyaj wok lhamtejej niyatey lhenhay ta iche ta ihi lhip ta wichi ihi wok n’ochumajw’etes ta ihiche lhipey ta kalelhäj ta tach’ote wichi wok lhamil t’at lhenhay ta hinälitpe ta lhamil yahanej lachumetna.

Marta lhaytumtej ta itetshan iyhäj yämthilak lhamil yahanej iwoyneje ta yahutwet nolhäk lhipey ta tälhehen n’okaywetes wet niyatey ta ihi lhip ta ihi wet lhamil itshuphayne law’et ta takatayho lhamil ta newache m’ek chi isej. Hiw’en ta n’oyenlhi nopenek wet nech’e itamakehen iyhäj tsi iche 3 law’etes, yahanej nilhokej meyhey ta tälhejlä, chitefwas lhamil ta isej n’openek ta iche lawhäytso. Atsi ifwala ta nilhokchä meyhey ta n’open wet lhäy’e iyhäj atsinhay lhamil iwaklhatpej m’ek ta iche. Wet lhamil t’iseltej ta niyatey täne lhamil ta häp ta hin’ol ta lhamil lach’otfwas lhamil yokw olhamil ta iwatläk ohoye m’ek ta noyämejlhi wet lhamil ta atsinhay is ta tsilak ta takatayhen wet t’ukwe n’olhäk.

Mek ta niisa ta notihi n’oniyatyaj häp ta tamenej ta atsinhay nisakanaho wet niwoyawetahi nonohyajay ta iche tsi matche ta takajay n’olhämtes ta lhamil iläte wet m’ek ta notiyej ta matche ta inäfwlhatwethä. Wet m’ek ta yisetpe häp t’at m’ek ta noyen lhamyajayej ta t’uye law’et lheley. Meyheyna häp ta atsinhay tatayhlä häp lawhäy ta lhamil lhayene niyatey ta lhayp’ajtej hin’ol ta pajche lhamil ihi lan’ohyajay.

Atsi m’ek ta hinälitpe ta iche m’ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin’o?

Iche m’ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin’o ta kalelhäj wet häp m’ek ta näl te tewoye ta pajche n’oyämejlhi ta ihi lahina, tewoye häp n’otkwey ta notiyej elh ta atsinha. Iche iyhäj ta nänhit’a ta iche ta tewoye häp n’oläkwyhenyajay ta tälhejlä n’okaynhoyaj, wok n’okeyis ta hin’ol matche ta itetshan atsinhay wok n’olhämtesyajay ta nalehi n’olhämet näyhäy.

Lakeyis ta nälpe wok ninälape kamaj häpe t’at ta tefwajni m’ek ta häpe tsi häp ta hiw’enhatla atsinhay häp hin’ol wet t’ukwe chi lhamilna yenek häpe m’ek ta lhamyaj ta iche. M’ek ta matche ta nilhokej wichi ta yahanej ta häpe m’ek ta niisa häp ta chi iche m’ek ta yämho ta tewoye ta n’olän elh ta häpe atsinha wok lhayene atsinha, nech’e ta n’owolatesa elh ta iwoye täjna wet iyhäj n’okeyis ta n’otiyej lhamilna nemhi n’otetshan tajlhame ta n’owahnej t’at chi hin’ol itiyej atsinhay m’eyheyna pajpej nemhit yahanej chi laha lhamil nemhit lhamil iwolahaya tsi isit’a mek ta n’otiyej atsinhay.

Matche ta choyhat wet äp lhipiyet’a m’ek ta hin’ol iwoyeje atsinhay yämthilak lhaynuhatpe. Tejta kahäpeyak näl ta äytajche m’ek ta n’otiyej atsinhay ifwalapej tä häp ta häpe t’at m’ek ta chi n’ot’atwek tha pajtha häpe m’ek näl ta niisa tsi iche ta elh ta häpe atsinha lalätsek ihihlä tähesna. Lapeyak ta n’onälit häp ta matche ta yakalelhät ta yiklhaphä t’at m’ek ta niisa ta pajpej ta yamho tälhe m’ek ta ninälayej chi n’oyokw häpe pajtha nichäte ta näl ta häpe m’ek ta nech’e noyokw isit’a. Ta tumphä, n’olänyaj, notiyej notkwey häp elh, noyen woynejeka elh, n’op’ajtitchä, n’otänpe, n’ostunlhi, n’ocheyamatlhi. Ta tumchä, m’ek ta ninäla, n’oyen w’etmayeka elh, nonäfwtseye, n’owo lafwitajayaja, nowo latesa, n’otläkwyenhilhi mek ta häpe wok chi nowo lahaya.

Hin’otsinha t’ilek

Hin’otsinha t’ilek

Atsinhahin’o t’ilek

NÄL

Hin’otsinha t’ilek

Notchufwihi

Notsoklhi

Tänpe

Iyete

Istunlhi

lakeyis TA KALELHÄJ

Hip’altsenlhi

Chi iwolahaya

Iwathit’ahla

Hip’etetla

Iwolatesa elh

Yakoyej elh

NINÄLA

Talakwyenhilhi lakayhnoyaj

Itetshan

Nopayenphä m’ek ta häpe

N’oiskatlhi

N’olhämet ta kok’aye

Lakeyis TA NIÄYTAJAHI

itäyhat

hin’ohyajfwaj

Nekchä tefwaji, ta wuj tajatpe lhamil lawitäy tälhejlä ta häpe atsinha-hin’o tsi iche m’ek ta nowoyeje ta niisa. Atsinhay häp ta notilapey ta notchahuye m’ek ta lhamil ta tumey ta tälhejlä m’ek ta niisa tsi lanäyij ihi m’ek ta lhamil tumey tsi häpe m’ek ta iwitäyen lhamilna tejta newache elh chi tumey tha häp ta häpe m’ek ta tuhawetej chi iche lates elh ta iwoyeje lhamilna. Tejta lhamsaj m’ek ta niisa ta nowoyeje ta häp ta n’otälhtejpejlä ta n’otetshan tsi ihi t’at Codigo Penal ta häpe m’ek ta niisa.

“Chi ohuminchek pitaj lawhäy ta lhewej akayefwas, isit’a latenla lhamil”.

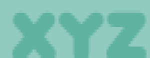
“Lahanhiyejt’a, olhamlak oyenlhi lham ohanej”.

“Ha äp latunläk atetajtsi ta lhek? Isit’a aw’uy t’uhawethiyejt’a lhataj”.

“Eyhit’a Rocío, ey Ariel”.

“Is t’at, natethan atsi elh ta lhayen lhetekayej nokäywet. Nakalelhtha chi domingo ta nakoyej notäslhi?”.

“Nälej ta m’ek ta t‘uhawetej häp ta iwatläk lhewhi aw’et wet lat’uye aw’et lheley”.

Campaña Argentina Unida Contra las Violencias de Género

M'ek ta niisa ta ninälape, ta nateläytej wet äp in'amejen, häp ta ihi t'at m'ek ta lafwetes ta meyheyna tälhejlä ta newache elh chi iwolahaya m'ek ta t'uhawetej ta älhejlä atsinhay lhäy'e lhamil ta lhayene. M'ek ta niisa ta notiyej atsinha-hin'o, äitajche wok niäytajache, näl wok nokninälitha, iwitäyen m'ek ta häpe n'oelh.

M'ek ta ihi lhipna Argentina häpe N'olhenyaj ta tatayhlä m'ek ta äytajche ta n'otiyej atsinhay niyatey ta tälhe MMGyD tsi häp ta kalelhäj ta t'uchoyek w'awulhchä m'ek ta is ta iyej elh tefwaji ta ihi lhipna ta häpe lhamil law'et, wet häpe m'ek ta iwatläk nilhokej niyatey lhäy'e n'on'oyhyajay ta itetshan. Wet iwatläk iche n'olhenyajay ta ihi lhip tefwaji, iwatläk iche n'olhenhay ta yäme, iwtlak iche n'ochufwenyaj ta tälhejlä, wet iwatläk ihiche nilhokej m'ek ta wichi hiw'en häpkhilak w'awulho lhip ta wichi ihi lasilätyaj iyeji m'ek ta is alhoho ta is.

Nilhokej n'amil ta iwatläk n'alhatatejwek lhakeyis yämthilak noj m'ek ta niisa ta in'amejen.

Iwoyek elh chi häpe hiw'en n'olesaynhay ta yäme m'ek ta is chi nawoye ihi täjna:

Atsi m'ek ta n'oyämeje häp "latetnhay ta nech'e iwotesa"?[4]

Häp m'ek ta n'aiisiyeja chi nat'ukwe ta nawatläk nalhoke m'ek ta niisa ta n'otälhtejlä häp ta elh häpe atsinha-hin'o wet äp häpe m'ek ta naiisiyeja yämthilak nichätaho lawitäyhyaj tsi isej m'ek ta pajche nohanej.

Häp ta täjna m'ek ta lakey ta iwatläk iche ta yämthilak newache m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinha mek ta t'ichun häpe t'at ta iwatläk notchahuye, n'owt'unfwaya, n'ot'ukwe m'ek ta tach'ote yämthilak iche n'olhenyaj ta tatayhlä n'owitäy. Elh tefwajni m'ek ta iwatläk iche häp ta noyitthilhila yämtilak n'ohanej.

N'ochahuhanyaj ta matche

M'ek ta matche ta iwatläk iche häpe t'at ta elh ta m'ek ta niisa iyej ta tälhejlä ta häpe atsinha hiw'en ta iche elh ta tach'ahuye ta hinälit ta iwatläk elhna yahanej ta iche m'ek ta n'owoyeje yämthilak tafwayej m'ek ta niisa ta ihi.

N'okey ta iwatläk n'opäyne häpe t'at ta notchahuye ta elhna wet lhamna yahanej m'ek ta n'owoyeje häpe ta n'ontäfwelej m'ek ta ihi, wet ilätlhame ta kalelhäj ta newache m'ek chi niisa, tekhaye elh tsi nowohit'a latesa tajlhame ta n'otchahuye.

Wet ta mänyejtso, matche ta laha ihi ta n'ochumyenlhi n'olhämtes ta niwoya lalätyaja elh we tn'otyatshaneje m'ek ta lham ta t'unläk notäneje, nemhit iwoyek elh lham ta yakalelhät m'ek ta häpe elhna n'otchahlhaye m'ek ta lhayene.

Äp te iwohiyet'ak n'ochumyenlhi n'olhämet ta tälhejlä m'ek ta niisa ta tewoye chi elh yäme ta yokw matche ta apalitsaj tsi chi iläte wet nech'e lhayene elh ta nemhit iwoyek tumey m'ek ta nowoyeje. Tsi n'olhämtesna häp ta iche ta tamenej ta elh ta ihi m'ekna nemhit lhayene elh ta iwoyek lhaykajyen yämthilak tafwayej.

N'ochahuhanyajna yäme ta isit'ak elh pajche ichunkat ta yäme m'ek ta elh ihi tsi tamenhiyejak elh nemhit yäme m'ek ta lhamya ta ihi, wet iche ta tamenej nemhit elh tufwlhache ta iwokotsayej ta iche t'unfwayaj. M'ek ta iwatläk nowoyeje elh häp ta n'olhayamhin'ohläk elhna iläte m'ek ta nhuminache häp ta tamenej ta iwohiyet'ak nofwenho m'ek ta iwatläk iwoye tajlhame ta m'ek ta iche iwatläk häpe m'ek ta yahuminche.

N'ochahuhanyajna itiyejkanhi nokachuhanyaj ta notiyej elh ta yäme m'ek ta ihi. N'owolahaya nilhokej meyhey ta yämejlhame, m'ek ta ihi lhip ta ihi, law'et lheley wok iyhäj ta ihi lhip ta ihi ta iyej iyhäj meyheyna häp ta yakalelhät iyhäj ta t'ot'aho lhamna wet iyhäj ta tach'ote pej. Äp ta matche ta iwatläk notetshan ta yämlhi tsi iche ta m'ek ta nälayeje yakalelhät ta chi ätajche m'ek ta yäme, iwatläk n'otchahlhaye lawhäy ta yämlhi wet m'ek ta iskat.

---

[4] N'olesaynek-na tälhe häp nolhenek ta "Lanäyij ta n'olhoke ta tälhejlä m'ek ta niisa ta n'owoyeje elh ta atsinha" Mingeneros ta tälhe Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación. Ihi täjna: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/guia_de_herramientas_para_la_deteccion_de_senales_tempranas_de_las_violencias_por_motivos_de_genero.pdf

N’owot’unfwaya elh

Ta n’owot’unfwaya elh häpe tat ta matche ta nowolahaya elh. Wet ta elh tefwaji w’enhalhamejlä elh, nech’e iwatläk n’otetshanej täjna häp lawhäy ta nowot’unfwaya elh wet matche ta not’amejej elh ta ihi m’ekna. Matche ta laha ihi chi n’owot’unfwaya elh wet m’ek ta iyej nohane lawos ta lachumet häp ta tamenej ta iwatläk nilhokej meyhey ta kalelhäj.

N’ot’ukwe chi lhamil ta ihi lawitäyhyajna tafwayej wet yachajo ta nilhoke lanäyij ta t’ukwe lhamho m’ek ta iwatlä lhäy’e tä yenlhi m’ek ta isiyeja ta tach’ote lham yämthilak häpe elh ta lakajyhayaj ihi. Häp ta tamenej ta elhna iwatläk hiw’en ta matche ta iche iyhäj ta iwot’unfwaya wet äp t’ekhaye iyhajna tsi nech’e iwoyek ifwenho nilhokej meyhey ta iyej ta häpe lateläythayajay ta tälhejlä ta atsinha wet nech’e nitäfwelej ta iche m’ek ta niisa ta n’owoyeje wet iche m’ek ta isej.

Tä n’owo tesa elh

M’ek ta matche ta nilhokej wichi ta yahanej häpe t’at ta elh ta notiyej m’ek ta niisa ta häpe elh ta atsinha is ta iwolatesa elh ta iwoynejetso wet yahane lawos ta itetshan. Mat häpe m’ek ta elh lham ta yahanej ta tälhejlä m’ek ta yahanej iwoyneje wet lhäy’e ta häpe m’ek ta ihichet’a elh chi inityenej.

Ta nowolatesa elh häpe m’ek ta elh ta ihi täjna lham ta yahanej chi yenlhi wok nenalhi tsi lham ta ihi m’ek ta niisa ta najaye elh ta häpe. Iyhäj ta iwo t’unfwaya elhna m’ek ta lhamil iwatläk iwoye tsilak ta ifwenho lanäyij ta elhna wet m’ek ta tälhejlä n’olhenyajna.

M’ek ta häpe täjna häpe t’at ta elh ta iwolatesa elh ta itiyej lateläythayaj nech’e ta tamenhiyejak näl lhamil ta iwot’unfwaya elh ta lawitäyhyaj ihihlä ta atsinha.

M'ek ta n'oyämeje häp m'ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin'o

M'ek ta n'oyämeje häp m'ek ta niisa ta tälhejlä ta atsinha-hin'o häpe m'ek ta tälhettsiy ta n'oyen lhämeta. Wet nech'e häpe m'ek ta yakhajyen n'otichunhayaj ta pajta wichi nech'e ithatey tä häpe m'ek ta lhamyaj ta iwatläk iche ta tälhejlä ta iche atsinha-hin'o wet nech'e n'oyokw häp m'ek ta newache elh chi yahanej iwoyneje chi tumey ta tetso wet nemhit ichek nofwila.

Wet äp te m'ekna iche ta nokalelhät lhamil ta matche ta noyokw lhamyajej tsi häpe iyhäj ta matche ta tehit'a iwoye iyhäj ta laha ihi häp ta yahanhichet'a m'ekejen wok häpe iyhäj newayej iyhäj, täjtso häp ta tamenej ta nemhit n'oyenek häpe m'ek ta yaje nilhokej wichi (Gonzalez Prado - Yanes, 2013).

Matche ta laha ihi chi n'oyenpej tichunhayaja m'ek ta n'oyämeta tetso, n'otyätshanej wet n'ot'ukwe m'ek ta yämeje häp khilak nech'e iwoye chi n'olehatche. Iche ocho m'eyhey ta n'oyämeta tetso wet häp häp ta is chi nahanej ihi m'ek ta yäme yämthilak iwoye chi nalehatche.

N'olhämet 1: "Chip te ta nekach'oye law'et?"

Chi atsinhay nekahen häp ta näl ta is t'at m'ek ta ihi.

Ta elh lhayn'ahatej nokaywet, wet ta newache nohumnhayaj chi notiyej wet lhäy'e ta t'otle nit'unahlä m'ek ta n'otiyej ta häpe elh ta atshinha ta hin'o nitänhalhi, häpe tähesna ta meyhey ta tamenej pej ta tachutshan chi n'ofwetaj n'otonpä elhna ta ihi m'ek ta niisa.

Äp yachajo ta natetshanlhi ta w'enhahiche m'ek ta niisa ta notiyej elh, elh ta notiyäjayne n'oelh tichunhayaj häpe ta tamenej ta nosakanej elh, elh yenek lates ihi, elh yenek iwatläk tach'ahuye elh tajlhame, iwolahaya elh, wet chi n'op'ettlä elh wok n'ow'om häp ta tamenej pej elh nemhit lakajyhayaj ihi wet lhayene elh ta lajlahaya.

Iche ta äp n'oyisej elh ta yokw: "yikhit'ala tsi isej hin'o" wok niteyatso wet noyokw "lakayefwas wet iyhäj itihit'alhamhi" nowoyetso ta tethäpe chi häpe t'at chi n'okäywet ta tamenej ta n'olnitänhalhi elhna ta häpe atsinha.

N'olhämet 2: "Matichehent'a ta nofwetaj n'owolatesa elh".

Atshinhay yahumin ta iwolatesa hin'o häp ta iwohayahlä wok t'unläk lanäyij ihi tä ileyej hin'o.

N'olhämetna häp ta matche ta n'ochumyenlhi tsilakhit'a ta yäme ta nitäkw ta iche n'olhenyajna, tsi chi häpe m'ek ta kamatache wet chi n'ochumyenhilhine, m'ek ta matche häpe t'at ta nemhit n'otetshanej m'ek ta tälhejlä: m'ek ta elh law'et lheley iwoyeje, lach'otfwas itiyej, lan'owayhayajay, m'ek ta n'otpäyeji, tä n'on'uye, m'ek ta n'otäyejlä, wet ta n'oyayhettsi m'ek ta niisa ta ihi.[5]

N'olhämet 3: "Tsilakhit'a ta m'ekna iyej".

Atsinhay ta n'otiyej m'ek ta niisa wet nech'e nälayeje m'ekna: ch'amaj, nokawo, lhaywohit'alahaya, ihichet'a lachumek chi laha ihi, ihi t'at ta wuj lap'altseyaj.

Atsinha chi häpe wet ihihla t'at m'ek ta niisa ta n'otiyej. Ihichet'a atsinha chi iwoyek oyokw häp ta matche ta tatshupiye m'ek ta niisa ta notiyej. Wet chi nowoyetso häp nemhit notetshan m'ek ta iyej wet chi fwetaj yäme wet nemhit nomatitche tsi noyokw t'uhawethiyejt'ak tetso m'ek ta ihi.

N'olhämet 4: "Is ta yen tichunhayaja lales".

Chi häpe elh ta lales ihi, is chi iteläytej.

Häpe t'at m'ek ta t'uhawetej chi iyej nilhokej n'oyhäj ta newache oteläythayaj wet is ta noyen lhakliya yämthilak lhamil ta ihi lateläythayaj iwoyek tafwayej m'ek ta niisa ta ihi ta tälhejlä ta atsinha tet iwoye ta natfwas ta atsinhay. M'ek ta niisa khit'a m'ek ta iwatläk oteläytej. Matche ta iwatläk n'ow'ot'unfwaya elh ta ihi täjna wet iwohiyet'ak okalelhät elhna tajlhame ta iwatläk onityenej nokolis ta iwatläk lhamil t'uye lales wet ichufwenej ta lhamil lhaythate law'et häpkhilak newache lawitäyhyaj ihi lhipeyna.

---

[5] Ta tälhe häp Oficina de Violencia Domestica (OVD) ta tälhe Corte Suprema de Justicia de la Nación, ta iche 114.693 lhamil ta n'otch'ahuye ta ifwel m'ek ta ihi ta häpe p'ante lawhäy ta 15 de septiembre ta nekchä 2008 pajtha 31 de mayo ta nekchä 2020 tsilak ta iche tefwaji ta n'ow'en ta chi matche m'ek ta yäme.

N'olhamet 5: "Matche ta is ta w'enhalhamej m'ek ta iche ifwalasna".

M'ek ta niisa ta nowoyeje häp m'ek ta tälhettshiy.

Matche t'at ta iche meyhey ta iwopej elha, mat m'ek ta niisa ta n'otiyej atsinhay wet lham m'ek ta hinälitpe ta kamaj ihit ta ihi häpe ta iche wujpe lhamil nohanej ihi ta lawitäyhyaj tälhejlä ta häpe atsinha wet nemhit laha tewoye elh ta hin'o.

N'olhämet 6: "Matche ta fwitses hin'ol".

Hin'ol ta yenkeyisa ta nitänhawethä häpe iyhäj ta hinälit ta fwitses lhip at chi ihi.

Lhamil ta fwitseses atsinhay khitak tetso ta nontäfwelej. Tajlhame ta häpe lhamil iche ta matche ta lachowhal ihiche ta ihi lhip ta lachumwet wet matche ta iwolahaya iyhäj. Chi n'oyene iyhäj ta fwitses wet nichatej atläk nemhit noyene elh ta iwoyek itiyej elh lahumnhayaj.

N'olhämet 7: "Lham ta t'ukwelhamho".

Wuj ta iche ta n'otiyeji n'owuyhyajay ta atsinhay ithatlhamej ta newache n'otänhayaj ta notiyej.

Ta newache n'otännhayaj wet ihichet'a m'ek chi iwoyek n'oyokw häp ta tamenej. Chi iche m'ek ta noyämetha häp ta tälhejlä häp ta nemhit iche chi n'otetshan ta n'okeyna häpe m'ek ta niisa ta iche.

N'olhämet 8: "Kamaj häpe t'at".

M'ek ta atsinhay iwoye tet iwoye m'ek ta hin'ol iwoye.

Hin'ohyaj häpe n'olhämet ta n'ochumyene nilhokej meyhey ta yakhajyen n'otichunhayaj ta hin'o häp ta laha ihi ta tafwaype atsinhay. Atsinhahyaj tukwe chi iche n'otännhayaj ta n'otiyej lhamil wet nofw n'ofwchahyaj.

M’ek ta niisa wet n’olhaythatejwek ta n’otetshan

Chi n’olhaythatejwek ta n’otetshan m’ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin’o, matche ta iwatläk n’otihi t’at lhip ta m’ekna ihi wet chi iwoyek elh pej itecheyanlhamej. Häp t atamenej ta iwatläk n’on’ohyajay ta tälhejlä niyatey lhamtej lhaythatejwek ta itetshan häpkhilak m’ek ta inuhiphä lhamil lhenyaj häpe tat yiwitej atsinhay ta ihi lhip ta law’et.

M’ek ta kalelhäj häpe ta m’ek ta näl tälhejlä ta n’olhaythatejwek ta notetshan m’ek ta niisa tsi m’ek ta tälhejlä m’ek ta niisana tälhejlä ta iche wujpe meyhey ta w’enhahiche ta tamenej ta elh ta häpe atsinha häpe elh ta wuj lateläythayaj ta tsi m’ek ta iche tälho lhip elhna ihi iche häp ta yayhetsi atsinhay teläythayaj ta ihi, laka nekchä, m’ek ta isej, lhip ta matche ta law’et, ta niisalhi, m’ek ta lhayene, m’ek ta häpe, t’ekanyaj, ta tälhejlä n’oyhäj ta ihi lhipna wok ta tälhejlä lhamil ta laj elha, law’et tofwehlä hupuy, wok ta häpe elh ta n’olhaytsek wet äp iyhäj meyhey.

Judith Butler
häpe elh ta tichunhatsaj ta Estados Unidos lhele tatshupiye ta t’ukwe m’ek ta tälhejlä atsinha-hin’o wet ta w’enahiche n’oyhäj, lhämet täjna ta yämeje ta n’othatwet m’ek ta atsinha-hin’o, ta w’enhahiche wet n’ow’enhat:

“Oyenek m’ek ta iwatläk iwotesa häpkhilak n’olhaythatejwek m’ek häpe tat ta iwatläk iche n’oyätnhayajna atsihilak tumey m’ek ta is alhoho ta ihi lahi? Chi nämeje ta newache lates chi ihi lhamil ta näl m’ek ta iwoye ta niisa, häpe t’at ta iche lhamil ta ihi m’ek ta lakey tatache tsi iche m’ek ta n’otumey, iche m’ek ta iwatläk tiskanpe, inech’aynhi ta khit’a atsinha häp ta n’oelh ta lhamya wok elh ta lhayene atsinha wok atsinha t’at. Ta ihi lahi wet nilhokej lhamil ta laha ihiche. Häp ta tamenej ta iwatläk kalelhäj lhip law’et lhamil ta n’ow’enhat wet n’on’ayejo chi lhamil iyej iyhäj. Tähesna is chi law’et ihi tsi isej ta iche lahi ta yäme wet ihi n’oniyatyajay” (Judith Butler, 2019).

Matche ta inuhomchet nekchämis ta atsinhay yämejlhi ta n'ow'enhathen lhamilna iche ta nitäkwchä m'ek ta n'oyene, m'ek ta tälhejlä häp m'ek ta n'olhaythatejwek tälhe Kimberlé Crenshaw, elh ta yahan m'ekej wet n'okälehthayajwo law'et Estados Unidos, häpe p'ante nekchä ta 1989(Viveros Vigoya, M., 2016; Crenshaw, 1991). Tälhejlä täjna ta iwatläk n'otetshanejlhi m'ek ta niisa häp iyhäj meyhey ta tamenej ta elh ta atsinha häpe elh ta laha newahi ta iwhäye hin'o (tälhejlä lakäywet, m'ek ta häpe, m'ek ta lhamyajej) meyheyna iche ta lhaythatwek wet n'otsäjpe elh ta n'otiyej m'ek ta niisa ta pajta nemhit isakanej m'ek ta t'uhawetejej.

Häp ta tamenej ta m'ek ta n'olhaythatejwek häpe m'ek ta tach'othiyelak nech'e iwoyek n'oyähenlhi m'ek ta niisa wet nech'e n'otälhtejlä n'oniyatyajay ta iwoelh m'ek ta niisa ta iche tsi t'ukwe ta nemhit iche m'ek ta hiw'enhathen wok itiyej kanhi iyhäj noyhäj.

Tä n'oyen tichunhayaja m'ek häpe t'at ta n'ot'ukwe n'otäfwnhayaj ta iyej meyhey ta iwoyek oyokw tälhlhamehen wet ichelatape wet khit'ak m'ek ta yäme häpe m'ek ta tefwajni wok iwoyek nech'e n'oyokw ihit ta ihi (Yuval-Davis, N., 2006). Häp ta tamenej ta häp n'ochumetcha ta lhamya ta yakalelhät wet ta n'oyenlhi n'olhenyaj ta tälhe niyatey ta itälhtejlä ta w'enhahiche meyhey ta yakalelhätlhi häp m'ek ta häpe wichi ta ihi lhip ta law'et ta tamenhiyejak niyatey nech'e nitäfwelej m'ek ta matche ta tatäyej lhamilna ta iche ta nemhit näl m'ek ta lhamya wok n'oyene m'ek ta lhamyaj wet iche ta tsilak m'ek ta yisetpe m'ek ta niisa ta n'okajyen ta ihi lhip ta wichi ihi.

Miriam Gomes
häpe n'ochufwenyaj-wo wet ahantsaj tälhejlä lhamil ta law'et lhip ta lhey Cabo Verde wet matche ta lhaykhajyenpe chalajitas les ta yämthilak n'ow'olahaya m'ek ta t'uhawetejej, yokwe ta yämeje ta n'olhaythatejwek:

"Häp lhamil ta kalelhäj ta häpe chalajitas les tet iwoye iyhäj n'oyhäj ta matche ta palitses wok häp ta tefwas atno wet näl ta n'otiyejkanhi: häp ta näl ta matche ta n'owatlak näl ta elh law'et lhipna. Wet tsilakhit'a n'amil ta nawoye täjna, lhamil ta ihi lhipna tet iwoye is ta lhamil lhaynityenej ta iwatläk is m'ek ta in'amejen. Iwatläk natetshan m'ek ta lhakeyis, nelhatichunhayaja, nachajo ta nälesay'en m'ek ta nämejn'amehen tsi ihichet'a m'ek ta is ta hinälit ta nalhapajtitejwek tejta w'enahiche lhatäjyajay wet lhakeyis" (Miriam Gomes, 2019).

Ta ihi häp MMGyD, N'olhenyaj ta iwatläk iche ta yämthilak nohamit m'ek ta niisa ta tälhejlä atsinha-hin'o häp lawhäy 2020-2022 tälhejlä ta n'otetshanej wujpe meyhey, m'ek ta iche, wet elh lhäy'e ta n'otiyäjyenlhamhomche. Wet ta tetso, nech'e noniyatyajay lhäy'e m'ek ta iche tälhe n'olhenek ta kalelhäj ta itetshanej wujpe meyhey ta tamenej ta iche m'ek ta niisa ta iyej atsinha-hin'o.

Tä noyisej iyhäj meyhey ta n'otetshanej, yakalelhät ta lafwetes häpe m'ek ta nontäyejlhaye, n'ot'uye wet n'okajyen ta iche n'owahnhayaj ta iyej lhamil ta m'ek ta niisa ta iyej ta tälhejlä ta elh häpe atsinha wok ta w'enhalhamejlä m'ek ta pajche iche wet ta n'oyahnhayajej ta nitäkwchä meyhey. Ta tetso wet nech'e näl ta m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinhay tälhlhi m'ek ta noyämeta häp ta tamenej wet äp yayhetsi n'olhämtes ta niisa ta notälhtejlä: laka nekchä, lap'altseyaj, hin'o, atsinha, lhip ta tälhe wok täy'e, ta niisalhi, tälhejlä wichi ta lhaminya ta ihi lhipna wok häp ta nitäkwit'a, häp ta law'et atofwehlä hupuy, n'olhäytshay, wok m'ek ta ihi w'enhalhamejlä iyhäj.

M'ek ta niisa ta tafwaype law'et: n'olänyaj ta iyej atsinhay lhäy'e lhamil ta lhaytech'aynej

M'ek ta niisa ta tafwaype law'et ta tälhejlä atsinha-hin'o häpe m'ek ta matche ta kalelhäj ta häpe n'olänyaj ta notiyej lhamil ta atsinhay wet lhäy'e nilhokej lhamil ta lhayene atsinhay wet m'ek ta lhayene w'enhalhamejlä m'ek ta pajche kalelhäj ta iche. Häp tähesna m'ek ta tafwaype law'et ta n'owoyeje ta tälejla n'okeyis, m'ek ta wichi latichunhayaj, lhip ta ihi, noniyatyaj, nokäywet ta m'ek ta t'ukwe tsilak t'at ta hiw'enhathen n'oyhäj tsi tälhe n'ofwchahyaj ta nokajyen.

N'olänyaj ta n'otiyej atsinhay

N'olänyaj ta n'otiyej atsinhay häp ta hin'ol iwoyeje lhamil ta atsinhay wok elh ta lhäy'e tsilak t'at m'ektso ta tamenej. Häpe m'ek ta niisa ta hin'ol hinälit ta iwoyej atsinhay ta tafwaype law'et ta äytäji ta tälhejlä meyhey ta pajche pej iwoyeje atsinha ta häpe m'ek nemhit itetshanej ta häpe n'oelh. Atsinha ta n'olänek häp elh ta ihi lhip ta matche ta näl ta n'ow'enhatlä iyhäj tsi n'oyene elh ta laj laha ihi tsi iche lhamil ihi khipna ta ichumyenlhi lakajyhayaj ta wet m'ek ta iwoyena ta nemhit ihichela elh chi tumey ta ihi lhip ta law'ek wok lhip ta wichi ihi täjtso tha häp ta n'op'otpe m'ekna.

Marcela Lagarde
elh ta lhaynältej ta tumey m'eyhey wet lhaychufwenej n'okeyis wet law'et Mexico häpe elh ta lhaychufwenej m'ekna yokwe:

"N'olänyaj ta n'otiyej atsinhay iche tsi häp ta iche m'ek ta tälhejlä ta kahanakiya ta iche ta häpe m'ek ta lhamil ta ihi lhip ta ihi itayhtejlä m'ek ta t'uhawetej ta iyej atsinhay wet yakanchi m'ek ta is ta iyej lawatshancheyaj. M'ek ta kalelhäj lhip ta ihi wet lawhäy ta iche, kalelhäjch'oye wet nikalelhäjach'oye lhamil ta iwoye, iche ta häpe m'ek ta näl ta äytajche wet nitäkw wok tefwaji elh ta iwoye, häpe elh ta w'et m'ek t'at wok häpe hin'o ta laha ihi, w'et m'ek ta lhamilna iwoye häpe t'at ta yike ta ilän atsinha (...) M'ek ta kalelhäj häpe t'at n'oyen woynejeka, n'ottsiteyej wet n'otitkatsi" (Lagarde, 2005).

M’ek ta tälhejlä n’olhämtes

Häpet niyatey ta ihi Corte Interamericana de Derechos Humanos (Corte IDH) lhamtej yäme ta “atsinha ta lawitäyhyaj tälhejlä ta atsinha, kamaj häpe t’at m’ek ta häpe n’olänyaj ta n’otiyej atsinhay”[6].

Häp Codigo Penal ta ihi Nación, ta yithatlhi ta n’olänyaj ta n’otiyej atsinhay, te yakalelhät ta tälhejlä hin’ohyaj. Häp Ley 26.791 iwo elha m’ek ta lhip ta 80 ta ihi Codigo Penal yäme tsi ithatho ta iche ta häpe m’ek ta elh iwoye wok n’osukwek. M’ek ta t’ichun häpe ta atsinha lawitäyhyaj tälhejlä ta “iche m’ekna tsi häp ta iche hin’o ta kalelhäj ta iwoye täjna tsi itetshanej ta elh atsinha.” M’ek elh ta yäme häp ta hin’o iwom’ekayej wet hiw’enho lateläythayaj tsi häpe elh ta iyejlhi wok iyej p’ante (lach’efwa, lach’efwa p’ante, iyej, iyejlhi, yähänlhi, lahumnek, lach’efwa).

Mat lhamil ta itetshanlä wet iwo t’ufwantesa atsinhay ta lawitäyhyajna iyej häpe Registro Nacional de Femisidios de la Justicia Argentina(RNFJA) ta tälhe atsinhay kaniyatey ta ihi Corte Suprema de Nacion, ta lhamil lhenek “Declaración sobre Femicidio” ta Cuarta Reunión del Comité de Expertas/os (CEVI) yäme:

> “häpet ta n’olänek atsinha ta tälhejlä ta atsinha, tej hap ta ihi t’at lhamil ta law’et lheley, law’et wok iche m’ek ta tälhejlä ta iche elh ta lhayajejlhi; ihi lhip ta lhamil law’et, wet elh ta iwoyeje häpe elh ta elh ta iwoyeje häpe elh ta newache chi lates ihi yaje niyatey ta iche ta nitetshana”.

Tet iwoye ta n’aw’en ta m’ek ta matche ta tälhejlä häpe t’at ta iche m’ek ta hin’ol näfwtseyeje häp ta atsinha.

[6] Corte IDH, ta tällejla häp Gonzalez wet lhäy’e iyhäj (“Campo Algodonero”) tatayhlä Mexico, n’olhenyaj ta iche p’ante ta 16 ta Diciembre nekchä 2009 ihi lhip ta 143.

Micaela García

Micaela Garcia häpe lhutsha ta laka nekchä 21 wet iyej iyhäj ta lhaywuntej Evita wet äp iyej iyhäj ta lhaykalelhtej ta “ Nitsilakhiyat chi tefwajik tatayhlä”. Ta 2017 häpe elh ta lapitsek tälhejlä m’ek ta ihi, ihi p’ante Gualeguay ta ihi Entre Rios. Law’et lheley yäme ta Micaela iwoye m’ek ta tälhejlä m’ek ta latichunhayaj. Lakayefwas nitäfwelejpe lachumyajna yohonkwe “häpe lhutsha ta lhaykajyenpe wet hin’omhatejwetä iyhäj m’ek ta t’uhawetej chi iyej lhamil wet häp ta tamenej ta iyhäj yahan latichunhayaj”[7].

Matche p’ante ta wuj laselthayaj ta iyej lhamil ta ihi latichunhayaj ta is chi näl atsinhahyaj tsi m’ek ta iche häpe n’olänyaj wet nokatshayaj ta ihiche lhipey ta n’ochumwetes ta iwatläk: iche n’ochufwenyaj yämthilak lhamil ta niyatey yahanej ta iche atsinha-hin’o wet ta w’enhahiche n’oyhäj ta iwoye lachumtes ta ihi law’et lhay’e ta ihi n’ochumtes-w’etes wet nech’e n’otetshan m’ek ta t’uhawetej chi n’owoyeje lhamilna yämthilak newache m’ek chi niisa.

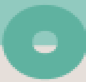
Wet ta 2018 häp ta iche m’ek ta nonchulhejo m’ek t alhamil t’alhe häpe Ley N° 27.499, ta lhey t’at Ley Micaela, ta yakalelhät ta is chi iche n’ochufwenyaj ta iyej niyatey ta häpe m’ek ta yäme atsinha-hin’o wet n’ochufwenej ta isit’ak iche n’okatshayaj ta ihi lhipeyna ta niyatey ta itetshan lhaw’et lachumwetes. Ta häpe m’ek ta laha ihi wet n’ochumetchä tälhe ta nech’e w’enhalhamej m’ek ta nowoyeje atsinhay ta ihiche nochumwetes tsi t’aylhatsi ta lhamil lhaychifwenejen ta t’amajej elh ta w’enhalhamejlä elh.

[7] Fuente: DTV DIPUTADOS TELEVISIÓN. “Ley Micaela: Tu sonrisa como bandera”. Recuperado de https://www.youtube.com/watch?v=j8Qx4gHoaQk&ab_channel=DTVDIPUTADOSTELEVISI%C3%93N

N’olänyajej ta hin’otsinha wet atsinhahin’o

N’olänyajej ta hin’otsinha wet atsinhahin’o häp ta tälhejlä ta yinhen lhamil ta lhayene hin’o wok atsinha ta lhamil t’at ta lhaytsupyene[8]. Lhamilna häpe t’at m’ek ta häpe tsi lhamil yakalelhät tä häpe m’ek ta lhamil latichunhayaj, tejta niwoya elh lhey wok m’ek ta häpe ta ihi lhey-hi tejta äp itihit ta ihi m’ek ta häpe t’isanyajej. Lhamilna häp ta lhamil lhayenejlhi m’ek ta häpe m’ek ta lhamil yahanej ta häpe m’ek ta w’enhalhamejlä m’ek ta wichi yahoyenejlä ta tsilak ta iche atsinha wet hin’o. Tä lhamilna iwoye täjna nech’e lhamil iwasthi m’ek ta lhamyaj wet nech’e lhamil yahanej ta iyhäj itihiyejakanhi wet n’ot’uhikwelak tatäy lhamilna.

Mauro Cabral
elh ta lhaykajyenpe m’ek ta t’uhawetej chi iyej lhamil ta lawuyhyaj at chi ithatlhamej wet lhayene atsinha wok hin’o, lhenek GATE ta tach’ote iyhäjna.

“Chi inuhläk matche wok tsilak ta elh lhaytech’aynej elh ta häpe atsinha wok hin’o, nilhokej ta yahanej ta chi elh lhaykalelhät ta matche ta hin’o wet nech’e nilhok m’ek ta nn’owolahayape ta nemit tewoye elh ta kalelhäj ta atsinha. Häp ta tewoye ta noelh nikalelhätha m’ek ta häpe: chi inuhlä m’ek ta ahäpe wok m’ek ta alhene, newhi ifwalas ta chi ahäpe wok alhene elh atsinha wok hin’opej wet yokwet iche m’ek ta iamej ta näl wok noiskat amho. M’ek ta matche ta häpe: m’ek tälhiyet’a elh häp ta nikalelhajak atsinha wok hin’o” (Cabral 2014).

[8] Häp ta tetso ta ihi lhip 2 ta ihi Ley 26.743 Identidad de Género, “m’ek ta yäme häp ta kalelhäj m’ek elh tefwaji lhayene häpe m’ek elh ilätejlhame ta is chi häpe, wet iche ta yiwitej wok w’enhalhamejlä m’ek ta elh Nichäthihchä, tewoye elh t’isanyaj. Täjna häp ta tamenej pej ta elh iwoyek lhayenlhi häp ta isej kachal, wet lhäy’e m’ek ta kachawos iwoyeje chi häpe m’ek elh lham t’at ta lanech’ethayaj. Yaje t’at m’ek ta nälayeje elh tetwoye lakeyis wet lawuyhaj, lhämtes.”

Ta n’okalelhat ta elh pitsek ihihlä ta nikalelhäjak elh ta häpe chi atsinha wok hin’o elh ta hinälitpe ta ihi lhip ta lhaw’etna häpe Amancay Diana Sacayán. Wet nech’e tälho lawhäytso ta w’enhalhamej m’ek ta n’oyäje tsi nech’e t’at ta lawos ichumyene lhämet ta yiwitej m’ek witäy ta iche ta häpe n’olänyaj ta tälhejlä nokatsayaj ta n’otiyej elh ta nikalelhäja m’ek ta lhayene.

Iche lhamil ta yene m’ek ta tälhejlä nitäkw wichi tsi häpe m’ek ta tefwajit’an’i elh ta iwoye m’ekna wet iche ta lhamilna yajet law’et lheley ta nemhit iwatlä, nemhit lhamil yen elha, iche ta nemhit n’ow’ahnej chi yahoye n’ochufwenyaj-w’et wet tä lapes lapitsek ihit m’ekna.

N’olänyaj ta elh ta lhayene atsinha häp ta äp n’oyämejlhi tsi iwatläk nälpe m’ek pej ta lhamya ta tamenej ta n’olän elh ta lhayene atsinha. Iche ifwala häpe ifwala ta n’owatläk näl m’ek ta ichena tsi n’ontichunche ifwala ta n’olän Natalia “Pepa” Gaitan, häpe ifwala ta 7 iw’ela marzo nekchä 2010 ta ihi Cordoba lahumnek lhachifwa p’ante ta ilän.

N'olänyaj ta tälhejlä ta atsinha-hin’o wet ta nowoyeje lhamil ta lhayene iyhäjna häpe t’at m’ek ta tafwaype law’et ta niisa ta iyej iyhäjna. Tä n’oyene n’olänyaj ta tälhejlä n’ot’äytenyaj, häpe t’at m’ek ta tälhejlä n’ochuwethayaj wet n’on’afwtsenyaj ta häp n’otiyej elh ta w’enhalhamej, elh ta lhayene m’ek ta häpe, t’ekhanyaj w’enhalhamej wet lhäy’e iyhäj m’eyhey ta yakalelhät ta elh w’enhalhamej, wet m’ek ta lhamilna yakatej häpe n’olhämet ta äytajche wet tanhoch’ache. M’ek ta matche ta kalelhäj häpe t’at ta tiyäje lhamil ta lhayene atsinhay, wet lhamilna matche ta ihi lateläythayaj ta iyej t’isan wet lahusek.

Amancay Diana Sacayán

Amanchay Diana Sacayán nichäthihchä Tucuman ifwala ta 31 iwel'a diciembre ta nekchä 1975. Ta paj p'ante wet lhamil t'ayho lhip ta ihi Buenos Aires häpe La Matanza. Ta nech'e ta thaläkw wet iwotesa ta inukwe lanäyij ta lhayene elh ta atsinha ta yahanej ta häpe m'ek ta lateläythayaj tälhiyejahlä. M'ek niisa ta n'otiyej wet iteläytej ta hap'akej lakayefwas häp ta tamenej ta lhaythatejwek. Iwotesa p'ante ta lhaynälit ta iyej iyhäj wet lhamil lhamtejej häp wichi ta yenlhi lhenek ta hinälit ta tayhlä m'ek ta notiyej wet lhayfwayhtej (M.A.L.). Häpe p'ante elh ta lhayen lhetekayej lhakleyhyaj ta pajta matche iche Ley de Identidad de Genero lhäy'e p'ante Lohana Berkis, Pia Baudracco wet iyhäj.

Ta 2015 häp p'ante ta n'olän. Wet lhamil ta itetshan, lhamil yakalelhät ta lawitäyhyaj tälhejlä n'ofwitseyaj ta notiyej häp ta atsinha-hin'o. Häp ta nech'e t'at ta iche m'ek ta lhamil ta ihi Poder Judicial iwoynejetso ta yäme m'ek witäyna: n'olänpe ta atsinhalhi. Tä häp ta iw'elas iyhäjnaji, ta octubre 2020 häp ta Camara Nacional de Casación Penal nech'e ta itihi lates häp anikoy ta häp ta nech'e ilänhi ta yokw m'ekna "tälhe ta n'ochuwthayaj iyeji ta atsinha-hin'o". Yachajo ta näl ta lhamil ta lachumet yenhit'a latichunhayja wet nech'e lhamil ta ihi Poder Judicial tamenej ta kamaj iche lhamil ta tumey yämthilak nowo lahaya m'ek ta t'uhawetej chi iyej elh wet täjna nech'e iwo latoyaja ta Argentina häpe lhip ta nimattache lhämet ta yakalelhät ta iwohla lahaya m'ek ta pajche lhipey iyhäj iwolahayayej n'oelh.

M'ek ta matche ta tafwaype law'et ta äytajche ta n'otiyej atsinhay häpe ta hin'ol yenwoynejeka ta lhamil itälhtejlä chinaj t'äj. M'ekna häp ta iwitäyen lmälhewek atsinha ta pajtha nemhit yahanej chi t'ukwelhamho m'ek ta isiyeja ta newachek hin'o itiyej lateläythayaj. N'okäywet ta tälhejlä m'ek ta n'oyene n'oelh häp ta itone lawitäyhyaj atsinhay, thutshay wet lhamil ta lhayene atsinhay.

M'ek ta niisa ta tälhejlä ta atsinha-hin'o häp ta itone lateläythayaj häp lhamil ta lhayene atsinhay tsi nemhit n'ow'atchehlä, notiyej kanhi, wuj meyhey ta n'otihlä tha pajltha nemhit isakanej meyhey ta t'uhaweteje. T'uhawethiyejt'ak n'oyenn'oye m'ek ta nit'uhawetayej chi n'otälhtejlä ta onälit m'ek ta matche ta ohäpe.

"Todos los días, al despuntar el alba,
En la superficie de la tierra,
Mueren las travestis anónimas,
O mejor dicho, innominadas.
Y son pocos los que lloran tan triste pérdida.
La pérdida de las guerreras,
De las amazonas del cemento
Que aún en su máscara de maquillajes,
Ejercen su libertad.
Y qué se hace en la máquina del mundo?
Se sigue echando humo, poniendo a funcionar
Las fábricas,
Ordenando en filas a los estudiantes,
Dictando el gusto de las naciones,
Mezclando con el agua las mil supuraciones
De la revolución industrial.
Las travestis no hacen marchas multitudinarias
Que son mostradas en todos los medios de comunicación
Para evitar su matanza.
No.
Aprovechan una vez al año la indiscreción del gay parade,
Y salen a revolear sus pezones como mariposas emperadoras,
a menear el culo de una vereda a la otra
y a confirmar que la única causa por la que vale la pena morir
es la libertad y el amor a esa bestia que nos fue prestada
En esta corta zona de desamparo llamada vida".

Extracto de "Instrucciones para mi muerte 2",
Camila Sosa Villada.

“Nilhokej ifwalas, häpet ta nänlä ifwala,
Ta i’pe honhatna,
Y’inhen iyhäj ta lhaiskatejwethä ta lhayene atsinha,
Wok oyokw, tä newache chi n’ohanej lhey.
Wet tefwas atno lhamil ta nitichunche iyhäjna.
Tatäy nifwotasna,
Ta ihi n’okatshayajna
Ta tejta hip’oyej latape m’ek ta isilatyen,
Chi kamaj nilhoke latamsek.
Wet atsi m’ek ta iwoye m’ek ta yenchelhi meyhey?
Kamaj tutsaj tälhchehen t’at, tsi tachumwethä
Fwelhekitaj,
Yiwthatcha n’ochufwenkay,
Yakalelhät honhatil t’akänyaj,
Yakasoyej inät meyhey m’okw
Ta tälhe chinhas-w’et ta n’oyenchelhi.
Wujfwit’ape chi näl lhamil ta lhayene atsinhay
Wet äp te n’otetshanek-his hinälthit’a
Tsi nowayejpe n’olänyaj.
Kha.
Nekchä pej tha hin’otsinhay lhaynältej nilhokej wichi,
Wet hinälit t’atey ta latichunhayaj häpet elh ta lhayen niyatalhamej,
hitsinhetlhi lawej
wet yakalelhtho wichi m’ek ta t’ilek tälhiyejahlä
newhiyachet m’ek chi nahahi wet lahumnhayaj m’ek ta n’ocheyjäntej
Häp lhip ta nipitaja ta n’owatshancheyaj ihi”.

N’olhämet lhote ta tälho: “Instrucciones para mi muerte 2”,
Camila Sosa Villada ta lhenek.

Hin’ohyajay - W’enhahiche wet äp n’ot’amajej

Chi n’oyahnej m’ek ta tälho wichi ta yakalelhät m’ek ta häpe, lhamyajej wet ta iwatläk häpe ta lhaylhatlhamhiche häpe m’ek ta laha ihi wet iwatläk n’owawlhatcha wet täjo law’et ta t’uhawetej. N’otiyej kanhi m’ek ta ninälitape n’okeyis ta äytajchehen wet itiyej kanhi elh ta tälhejlä n’ochufwenyaj ta iwotesa ta iyej hin’ol ta ihi lhip ta wichi ihi yämthilak lhamil hinälit wet lhaytipe m’ek ta is, täjna häp ta tamenej ta näl nilhokej meyhey ta tälhejlä ta iche iyhäj ta lajlahaya hap ta atsinha-hin’o wet nokatshaj ta iyej atsinhay lhay’e lhamil ta lhayene.

Nilhokej n’amil ta tälhn’amehen ta n’enlhi wet nakajyen m’ek ta pajche natäfwelej ta nenhäpeya m’ek ta lhamyaj ta natihi lhip ta newhi ta nawichi wet nech’e elh tefwaji ta yahanej ta hiw’enhat tsi tälho n’otichunhayaj ta matche ta kalelhäj ta n’oyene wok n’oyämeje iyhäj wichi ta n’ow’enhatlä iyhäj tejta iyej iyhäj, wet nech’e n’ow’enhatejen m’ek ta häpe lachumet. Chi häpe n’otichunhayajay ta yiwitej m’ek ta wichi iwatläk iche, nech’e häp ta iche n’olhenyajay ta niyatey yenlhi ta häpe “lakeyis ta tälhejlä m’ek ta iche” ta häpe leyes ta matche ta yakhajyen m’ek ta iche tsi häpe mek ta is alho, m’ek ta tamenhiyejak n’otetshanpej wet n’ow’opej elha tejta tachutshan.

Wet ta tetso wet nech’e m’ek ta noyen häpeya elh ta häpe t’at nocheyämthayaj, ta tälhejlä atsinha-hin’o, ta yakalelhät ta w’enhalhamejlä elh, iche m’ek ta nälayeje wet ihi ta näl ta chi w’awulhi iyhäj ta hin’ol wet iche n’olhamtes ta yakalelhät ta n’ow’enhathen iyhäj, tsi iche m’ek ta lhamya ta häpe m’ek ta wichi tichunhayaj ta yeney iyhäj ta lajit lahaya häp atsinhay lhaye elh pej ta lhaytechaynej.

Ta tälhejlä m’ek ta noyen häpeya, iwoyek noyokw iche m’ek ta lhamya wet lakey ta kalelhäj ta iyej elh ta häpe hin’o ta lhamyaj lhip at chi hape chi ihi. M’ek ta häpe hin’o wet iche m’ek ta kalelhajej chi n’oyithatlhi yämthilak n’otäfwelej, ta häpe tähesna, lhamyajej ta hin’o, yahanlhäkej, lakajyhayaj iyej t’isan wet lahusek, lham ta yahanej m’ek ta iwoye, t’otle t’unlä m’eyhey ta iche, takäjänlhi, t’umlä lawanyaj[9], wet äp iche iyhäj m’eyhey ta iche ta tälhejlä ta lhaknitänhawetä wet nitänhawethä lhamil ta atsinhay wet lhäy’e lhamil ta lhayene atsinhay.

[9] Chi lawatläk lahanej iyhäj meyhey iwoyek layahen “Masculinidades sin violencia” ta Mingeneros de Ministerio de las Mujeres, Genero y Diversidad de la Nación. Ihi täjna: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/masculinidades_sin_violencias.pdf

Agostina Chiodi, Luciano Fabri wet Ariel Sánchez
lhamilna häp ta ihi N'ochufwenyaj-w'et ta itetshan m'ek ta tälhejlä hin'ol wet n'oyhäj lhämet täjna:

"Nilhokej hin'ol ta yahanej ta häpe m'ek ta häpe tsi iche n'olhämet ta tälho wichi ta yakalelhät. Wet elh tefwaji ta tejta w'enhalhamejla iyhäj ta häp ta iwoye ta yen tichunhayaja m'ek ta iwoye yämthilak m'ek ta nowatlak elh lhayene häpe m'ek ta newache lateläythayaj chi tälhejlä. Chi niteyatso wet m'ek ta iche häpe tat ta iche hin'ol ta iwatläk elh häpe ta lhamilna häpe elh ta iwohit'a isey wet takajay täjtso wet nemhit matchet elh akajejlhi ta lhayene, chi tetso wet nemhi iche chi n'oyahenlhi m'ek ta matche ta chi t'uhawetej chi n'oyen lhamyajayej elh ta hin'o tsi häpe m'ek ta tach'othiyet'a chi nilhoke latamsek. Ta tetso: wet nemhit iche elh chi häpeya elh ta lhaychäjlhi tsi hin'o wet nofwcha, iwatläk n'oyahenlhi chi häpe m'ek ta is alhoho" (Chiodi - Fabbri - Sánchez, 2019).

N'olhenyajay ta tälhejlä niyatey ta tatayhlä m'ek ta niisa ta notälhtejlä atsinha-hin'o iwatläk lhamil yisej ta yakhajyen m'ek ta nech'e ta tälhejlä hin'ohyajay ta w'enhahiche, w'aw'ulhachä, wet ta tetso nech'e nemhit laha ihi m'ek ta pajche n'oyämetha häpe ta yakalelhät hin'o wet m'ek ta iwatläk iwoye ta iyej iyhäj wet nech'e inuphä m'ek ta nech'e ta iwatläk nilhokej n'amil ta iwatläk nenlhi tsi häp ta tamenhiyej lhatamsekis ihi lhip ta isey.

Ta tälhejlä m'ek ta nech'ena, matche ta t'uhawetej chi nilhokej noyhäj ta latamsekej ta tatshupiye m'ek ta isalho ta lhayene, lhey ta yahuminche wet iyhäj ta tatshupiye ta hinältej lahumnhayaj ta häpe m'ek ta n'ot'amejej wet w'enhahiche lakeyis.

Is ta nahanej ihi ta w'enhahiche lakeyis ta n'olhayajejwetälhamejen, n'owolahaya elh wet newache chi noyen tesayej m'ek ta elh lham t'at ta latichunhayaj ta tälhejlä ta yahanej ta iche tefwaji lakey ta nolhayejlhi elh, iwatläk nilhokej ta latamsekis ihiche.

M'ek ta tälhejlä Yogyakarta[10] ta yäme häp m'ek ta elh lhayeneje ta tälhejlä m'ek ta häpe "m'ek ta elh tefwaji ilätejlhame ta matche häp ta itone lakäjyaj tsi häpe m'ek ta yahuminche ta yiwitthi elh ta w'enhalhamejlä lhamtso tejta iche ta lasuhfwa wok lhohfwa, wet häpe m'ekna ta tamenej ta iwoyek elh iwoyeje elh m'ek ta lham ta lanech'ethayaj" (Principios de Yogyakarta, 2007).

Wujpe meyhey yakalelhät m'ek ta elh tefwaji yahuminchek häpe ta tälhejlä atsinha wok hin'o wet lakeyis ta iwoye. M'ek ta kalelhäj ta iche häpe tähesna: atsinha ta tatshupiye lasuhfwas, hin'otsinha, wet nilhokej lhamil ta lhayene m'ek ta tatshupiye, iwohiyet'a chi meyheyna notihi ta ihi tsi tälhe elh tefwaji ta ilätejlhame m'ek ta iwatlä. Chi natäfwelejche ta w'enhahiche lakayis ta iche ta yäme m'ek ta n'oyhäj itilhamejen ta hinälit lahumnhayaj ta is alhoho wet latamsekej.

---

[10] M'ek ta kalelhäj ta tälhejlä Yogyakarta ta yämeje Aplicación de la Legislación de Derechos Humanos ta itälhtejlä häp Orientación Sexual y la Identidad de Genero (2007) Lhip ta t'ichun. Tähesna kalelhäj p'ante ta n'oyämejlhi häp lawhäy ta lhayhutwek ta ihi Universidad de Gadjah Mada lhenyaj (Yogyakarta, Indonesia) häp lawhäy ta noviembre ta nekchä 2006, lhamil ta yahoye p'ante häpe iyhäj ta itetshan pej m'ek ta t'uhawetej ta iwatläk iyej n'oyhäj ta ihi honhatna.

Jokin Aspiazu Carballo
ahantsajej wichi, ichuttej ta t'ukwe m'ek lhayachufwenej,
law'et España lhämet täjna:

"Atsi m'ek ta n'awoyneje häp hin'o ta nafwenho m'ek ta lhamil ihi? Oyenek m'ek ta häpe ta hanej ta iche häpe t'at ta n'ot'ukwe ta chi iche m'ek chi iyatchenlhi hin'ol ta ihi lhip ta lhamil yahumin wet nemhit ichek n'opäyne m'ek ta lhamil hiw'en ta nhuminache wok nowaye. Iwatlak natäfwnhatej lhamil ta m'ek ta ihi ta latamsek tälhe m'ek tälhiyet'a [...] Owatläk iche tsi ohanej ta iwoyek iche lawhäy ta n'olhayamkatej meyhey ta laha ihi. M'ek ta tamenej ta iche niyatey chumet häp ta iche m'ek ta lhamil nowaye ta tälhe m'ek ta nolhayamkatej (...) chi iche meyehyna häpe t'at iche m'ek ta matche ta naniwhich'oyek iche ta häpe m'ek ta nech'e ta ihi wichi, wet häpe m'ek ta ihichet'ala chi nofw tsi w'et lhipiyet'a m'ek ta pajche iche. Ha nakalhi chi natichunejlhi m'ek ta nawatlak iche tejta nahanej ta iwatläk yachajo ta nenlhi m'ek ta pajche w'ak'alh, ta iche ta häpe m'ek ta nitchuttshana, ta natälhtejlä m'ek ta iche?" (Aspiazu Carballo, 2017).

M'ek ta atsinhay wet law'et lheley ihi ta tälhejlä m'ek ta niisa ta nowoyeje häp ta häpe atsinha

M'ek ta niisa ta nowoyeje elh ta häpe atsinha matche ta häpe m'ek ta iwitäyen m'ek ta t'uhawetej ta elh yenlhi wet lakäjyaj tälhe ta kamaj lawatshancheyaj ihi wet häp ta tamenej ta tuhawetej chi nottayhlä m'ekna häpkhila atsinhay tsilkasej m'ek ta lanech'ethayaj. Iche lhamil ta itetshanpe m'ek ta w'ak'alh ta tälhejlä lhamil ta ihi Comité ta itäyhat m'ek ta niisa ta n'owoyeje atsinhay (Comité CEDAW) itihi lhenekna Recomendación General N° 19 ta **"M'ek ta niisa ta nowoyej atsinhay häpe m'ek ta hiw'enhat elh ta pajtha atsinha nemhit yakalhik iwokotsayej m'ek ta yakäjyenlhi ta mat hin'ol wet lham lhamil latamsekej m'ek pej ta yenlhi".**

M'ek ta iyej atsinhay lhay'e iyhäj ta lhayen lhamilna ta tälhejlä ta newache n'otänhyaj chi notiyej häpe ta nemhit iche m'ek chi llhamil akäsejwethä, nemhit iche latäfwnhayaj ta iyej m'ek ta t'uhawetej chi iyej tsi matche ta tawitäy nilhok t'isan lhäy'e lahusek.

Wet neche lhayene iyhäj ta nemhit laha tewoye iyhäj ta hin'ol, wet ihich'et'ak matche chi isakanej chi lhayene niyat wok tach'ote niyatey, isakanhiyent'a n'ochufwenyaj ta t'ofwphä wet äp athaho n'ochumet ta matche ta laha ihi.

Iche tä näl lalätshay ta iyej atsinhay wet iyhäj ta lhayene atsinhay ta tälhejlä m'ek ta n'owoyeje ta nissa, iyej t'isan wok yakänchi latichunhayaj, iche ta latichunhayaj ta ilän, iche ta n'otnhayaj ta tälhe nokayhnoyaj ta iyej, lakamos ihi. Meyhey ta iyej atsinhay häpe m'ek ta yaje t'at lhamil ta lhayajejlhi elhna lhäy'e law'et lheley tsi m'ek ta nowoyeje atsinha näl t'at wet elh ta hiw'en te iläte ta matche ta niisa latichunhayaj, wet nemhit iche m'ek chi isej, lates ihihlä honhat lawos.

Tejta wujpe meyhey ta inulhihla m'ek ta lhamil ta atsinhay wet iyhäj ta lhayene t'ukwelhamhohen ta ihi latelaythayajay ta iyej häp ta atsinha kamaj iwoyek yenlhi wet yakalelhät m'ek ta iwatläk iche tsi lhamil yahanej ta iwoyek lhamil ta tatshupiye m'ek ta lhamil ta iwatlä, chi tetso wet nech'e iwoyek oyokw te nilhokhiyela m'ek ta pajche nosoyej ta häpe m'ek ta isej, iwoyek iche täjtso.

Häp ta tamenej ta iwatläk iche notäfwnhayaj ta iyej häp atsinha ta hiw'enpe m'ek ta niisa ta iyej wet äp häpe elh ta yahanej lhaywoynejehlä wet äp iwoyek nilhoke lanäyij m'ek ta is tamenhiyejak nemhit iche m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinhay wet lhäy'e ta yahanej iwoyneje chi nemhit iche m'ek ta tälhejlä ta n'ow'enhathen wet lajlahaya. Wet äp te iwatläk nokajyen m'ek ta niyatey lhenek ta nowaklhak wet noyenlhi yämthilak iche t'unyaj, ta iyej lhamil ta ihi lawitäyhyajna ta imälhetwek ta itetshan elh ta notiyej m'ek ta häpe lateläythayaj.

Tä n'olhaythatejwek ta n'otetshan häp m'ek ta n'owoyeje atsinha-hin'o

Ta iche häp Ley N° 26.485 ta yäme Protección Integral de las Mujeres häp ta iche p'ante m'ek ta nech'e ta iche ta ihi lhaw'et ta yäme m'ek ta niisa ta n'otiyej atsinhay. Häp ta t'ichun ta iche ta häpe n'ochumetcha ta kamaj yäme m'ek ta ihi Ley N° 24.417 ta häpe "Protección contra Violencia Familiar" ta tsilak p'ante ta yäme m'ek ta ihi n'ow'et, chi yaje p'ante m'ek ta tälhejlä chi elh häpe atsinha wok hin'o nitsilakhiyat chi yakalelhät m'ek ta häpe elh witäyhyaj.

Wet häp ta tamenej ta Ley N° 26.485 tsilakhit'a chi hinälitpe nokatsaj ta n'oyene m'ek ta lhamyaj tajlhame ta te inityenej ta is chi iche n'olhenyaj tä w'awulho lhipna ta t'ukwe chi newache m'ek t aniisa wet chi iche wet nech'e t'ukwe chi nofw m'ekna ta n'otiyej atsinha wet elh ta lhayene, inityenej chi niyatey yenlhi lanäyij n'olhamet ta tumey m'ekna (Linea 144) wet is chi iche n'ochufwenyaj ta iyej niyatey häpkhilak lhamil yahanej ta iwoye lachumet ta is m'ek ta ihi, wet lhamil ta niyatey tukwe chi nilhokej wichi ta yahanej ta isit'ak n'otiyej m'ek ta niisa häp elh ta atsinha wok elh ta lhayene, meyheyna häp ta tukwe chi neche elh m'ek ta nontichunejche m'ek ta niisa ta iyej atsinha ta ihi lhaw'etna.

M'ek ta nämeje häp ta n'olhaythatejwek ta n'otetshan häp m'ek ta niisa ta tälhejlä ta atsinha-hin'o häpe t'at ta n'ow'oelha lakey ta tsilak t'at ta tefwaji m'ek ta n'oyahnej tsi iwatläk iche n'otetsanhayaj ta tälhejlä m'ek ta näl wet m'ek ta ninälape ta iyej elh ta ihi lawitäyhyajna häpkhilak elhe ta ihi m'ekna nilhoke lanäyij ta lhayfwayhtej. Häp ta tsilakhit'ak n'otetshanej m'ek ta ihi lawhäytso tsi n'ot'ukwe chi **m'eyhey ta iwolhipha n'okeyis ta niisachehen ta n'otiyej atsinhay nemhit ihit ta ihi tsi iwatläk n'ow'oiyhäja.**

Atsi m'ek ta n'ow'oyneje ta n'otetshan m'ek ta niisa ta n'otiyej atsinha?

- **N'owaklhat wet n'oyenlhi n'olhenyaj ta niyatey chumet ta tatayhlä nilhokej meyhey ta niisa wet yajte n'okalelhthayajwos.**

- **N'owo iyhäja nilhokej meyhey ta lhamya ta tälhejlä häp nokey ta niisa ta tamenej ta iche iyhäj ta nemhit laha ihi tsi häp ta atsinha.**

- Chi iche m'ek ta niyatey iwoyeje elh ta ihi lawitäyna is ta n'ot'amajejlä chi iche lathajyhayaj ta tälhejlä m'ek ta nofwetaj n'och'otyeneje. Häp ta tamenej ta matche ta iwatläk n'ot'uye lhamilna tsi iwatläk tsilak t'at ta n'onityen chi iche m'ek ta n'owoyeje häp lhamil ta kalelhäj ta iche m'ek ta iwoye ta niisa, lhikoyis.

- Noyene ta m'ek ta niyatey iwoye iwatläk lhamil yuytho ta iwatläk n'otetshan m'ek ta notiyej atsinhay wet is ta ihi nilhokej lhenhayajay ta iwoyepej ta tatayhlä m'ek ta niisa.

- Nilhokej n'osilätyajay ta ihiche lahis is ta matche ta noyen lhakliya chi nilhokej wichi ta nitäfwelche m'ek ta yäme häp m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinhay häpkhilak lhamil yahanej m'ek ta iwoye lawhäy ta iche m'ekna.

- Iwatläk iche niyatey lhenek ta kalelhäj ta lhamil iwathit'ahläk iche m'ek ta niisa wet äp te iche n'ot'uhyaj ta iyej atsinhay ta ihiche n'oniyatyajay-w'etes.

- Tälhejlä ta iche noniyatyajay ta yiwitej m'ek ta häpe lhip ta wichi ihi häpkhilak n'olhenyajna yakalelhät ta iche m'ek ta niyatey yentichunhayaja ta häpe m'ek ta laka wichi iwatlä.

- Niyatey yenchelhi m'ek ta ihi lhip ta wichi ihi ta häpe t'at ta inowayhtejlä chi iche atsinhak m'ek ta niisa iyej, iwot'unfwaya elh ta ihi lawitäyhyajna, t'uye lhamil ta m'ek ta niisa iyej, wet lhayp'ajtitejwek lhamil ta niyateyej lhip ta ihi.

- Nilhokej non'ohyajw'etes ta lhayenlhipeyape ta t'ukwe m'ek ta is alho.

Ta n’otetshan m’ek ta niisa ta iyej atsinhay wet n’olhaythatejwek häpe m’ek ta iwatläk iche yämthilak elh ta ihi m’ek ta niisa nilhoke latichunhayaj ta iwatläk tachahuye lhamil ta iwot’unfwaya yämthilak iwoye taj lapes n’olhenek ta iche. M’ek ta elh latichunhayaj khit’ak ihit ta ihi, iwoye ta iwotesa wet tajlhame, notetshanlhipej, wok ta iwotesa ta n’oyenlhi n’olhenekna wet iche ta nemhit häpe m’eknaj t’ichun tsi iwatläk n’owo elha lakeyis tsi tajohot’a law’et.

M’ek ta lapes häpe t’at ta iche meyhey ta yakalelhät m’ek ta iche ta iwatläk häp ta äp n’otetshan tsi häpe m’ek ta iwatläk nonkele, häpe m’ek ta lhamil ta niyatey iwatläk itetshan tsi chi niteyatso wet elh ta ihi lateläythayaj pajpej tha yämho t’at lawitäyhyaj ta matche ta äytajche ta tälhejlä ta atsinha wet äp häpe m’ek ta kalelhäj ta niisa ta iwatläk nontäyej lhaye.

M’ek ta hinälipte ta iche m’ek ta niisa häpe m’ek ta tälhejlä m’ek ta kalelhäj wet äp elh pej m’ek ta iche häp ta elh ihichet’a m’ek ta yäme: m’ek ta elh ihi ta niisa ta tälhejlä ta atsinha ta tälhejlä m’ek lhip ta ihi, häp ta tamenej ta matche ta iwatläk n’otälhtejlä m’ek ta näl ta iche m’ek ta niisa ta iche wet häpkhilak iwoye ta n’oyenlhi m’ek ta t’uhawetej chi iche.

M'ek ta häpe n'och'otyaj: atsi ta iwatläk lahoye, atsi m'ek ta is chi lawoye, chilawoyneje ta latach'ote aelh

Häp MMGyD häp ta iwoye lachumtes ta t'ukwe chi iyhäj ta ihi lawitäyhyaj ta tälhejlä ta atsinha nilhoke m'ek ta isej yämthilak elh iläte ta tsilak lham ta tataylhame ta iwatläk is m'ek ta n'otiyej.

Tähesna häpe m'ek ta lhaminya ta tiyäje häp n'oyhäj ta ihi lhamil lateläythayaj ta tälhejlä ta atsinha hin'o wet äp te tiyäje lhamil ta itetshan meyheyna.

Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género 2020-2022

Häp N'olhenyaj ta häpe m'ek ta tatayhlä m'ek ta niisa ta n'otiyej atsinhay 2020-2022 iwo elha m'ek ta lakey ta tatayhlä m'ek ta n'otiyej atsinhay:

- T'ukwe chi iwo elha m'ek ta ihi nilhokej lhamil ta notiyej m'ek ta niisa häp ta atsinha wet yeney m'ek ta iwatläk matche ta n'okelit ta noyahenpe.
- Inityenej chi n'oyhaj nilhokelhamho m'ek ta isej, lachumet ihi, isakanej n'ochufwenyaj ta laha ihi, wet iche hup ta lawukwe.
- Äp te iwolahaya m'ek ta lhamil ta atsinhay ta lhayene hin'ol, hin'otsinha, wet nilhokej lhamil ta lhayene m'ek ta lhamil ta yahuminchek häpe.

Chi lawatläk latäfwelej niyatey lhenyajay, is chi latiyäjo:

Ta ihi n'otetsanhayajay-hi häp täjna: https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero

Línea 144

Nolhämet näyij 144 häpe m’ek ta n’och’otyaj wet n’op’altseyaj ta n’oyätnhayajay tälhejlä, iche m’ek ta elh iwatlä ta tälhejlä n’okatshayajay ta n’otiyej atsinhay. Wet nilhokej atsinhay wet iyhäj ta lhayene ta iwoyek isej wet lhäy’e law’et lheley.

Lhamil ta tachumhilhi häpe iyhäj ta itetshan m’ek ta is alho, notichunhayaj kachawos, lhamil ta itetshan m’ek ta iyej wichi, iyhäj ta yahanej m’ek ta häpe m’ek ta elh lhayene.

Häpe n’och’otyaj ta n’otwayhet ta waw’ulho lhipna. Iwoye tsilak ta elh tahuye, ichene lhämet, wok yahane WhatsApp äp te iche ta tsilak t’at ta nohane APP 144 ta ihi n’olhämet näyij ta elh tefwajni ichäjlhi, lawhäy at chi häpe ta iwoye t’at chi elh tahuye.

Is chi latahuye tsi n’otälhit’ape, Imälhewek ifwala, Imälhewek nekchä:

- **Tä n’otahuye häp 144**
- **Tä whatsapp häp 1127716463**
- **Tä n’ochene n’olhämet linea144@mingeneros.gob.ar**
- **APP 144 tä ihi n’olhämet näyij ta elh ichäjlhi:** https://www.argentina.gob.ar/aplicaciones/linea-144-atencion-mujeres-y-LGBTI

Äp te, iwoyek latayätshanejlhi lhipey ta ihi häp law’etes ta itetshan iyhäj ta lawitäyhyaj ihihlä ta atsinha tiyäjo häp täjna:

Programa Acompañar

N'olhenekna Acompañar tiyäje atsinhay wet iyhäj ta lhayene atsinhay ta iche m'ek ta niisa ta n'owo'oyeje wet matche ta ihi lap'altseyaj tsi iche ta ihichet'a m'ek chi isej wet iwatlä lach'otyaj. Lhamil ta tiyäjo n'olhenyajna tachumlä m'ek ta isej ta w'awulhej m'ek ta isiyeja ta tet iwoyek lakäwaj pajlatha noj seis iwel'as wet iche iyhäj ta iwo t'unfwaya.

Tä elh iwatläk isakanej n'och'otyajna iwatläk yahoye law'etes ta ihiche lhamil ta itetshan ta tälhejlä niyatey häpkhilak lhamilna itetshan chi häpe m'ek ta iwoyek lhamil itiyej lach'otyaj.

N'owatlak yahane:

- **DNI**
- **CBU**
- **Lakawäj-hi tä lakachinaj täj tälhe ta n'otis ta ihi banco**

Iwathit'ahläk nohanej sipäl – Lhip at chi n'oelh ihi ta iwoye t'at chi isakanho n'olhenyajna – elh chi hiw'en n'och'otyaj ta lhey Potenciar Trabajo lham isakanhihot'a.

Chi iche m'ek ta lawatläk lahanej, ahuye n'olhämet näyijna 144.

Tä ihi n'otetsanhayajay-hi häp täjna:

https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero/programa-acompanar

Programa Producir

Häp n'olhenek tä n'oyokw Programa Producir tach'oteje m'ek ta n'oelh isiyeja yämthilak yahanej iwoyeje chi yenchelhi m'ek ta itälhtejo m'ekfwaj ta tach'ote ta ihi lhip ta law'et wet äp te häpe lhamil ta lateläythayaj tälhejlä tä atsinha nilhokej lhamil ta lhayakanchehchä tä iwoyek isej n'olhenyajna tejche niw'ena personería jurídica.

Chi iche m'ek ta latayätshanej is chi lachene ämet täjna: producir@mingeneros.gob.ar

Meyhey iyhäj ihi täjna:

Tä ihi n'otetsanhayajay-hi häp täjna: https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero/programa-producir

Programa Acercar Derechos

Häp n'olhenek ta hiw'enho lach'otyaj, iwosilätayeje elh m'ek ta iche wet iwot'unfwaya elh ta ihi m'ek ta niisa häp ta atsinha, yajet law'et lheley ta notetshan tsi isej lawos ta häpe lhamil ta lachumet meyheyna n'okalelhthayaj-wos, n'otichunhayaj kachawos wet lhamil ta chumhasej m'ek ta iyej wichi ta ihi lhip ta lhamil law'et wet ipäyne lanäyij ta is alhoho.

Chumhas ta ihi täjna:

- Ifwenho t'uhyaj ta itiyej atsinhay wet iyhäj ta lhayene atsinhay ta ihi m'ek ta niisa ta notiyej häp ta atsinha ta tamenej.
- Ithahyenhihot'a iyhäj yämthilak isakanej nilhokej noch'otyajay ta niyatey itiyej laka wichi ta ihi lhip ta ihi.
- Tach'ote iyhäj ta lhamil yenchelhi m'ek ta n'ot'alheje yämthilak isakanej m'ek ta yiwitej wet äp t'uhawetej ta iyej elh tefwajni.
- Tach'oteje iyhäj häpkhilak lhamil nitäfwelche m'ek ta nothahyen ta häpe n'olhamtes ta n'olelhthayaj-wos ichumyenlhi.
- Lhayene iyhäj ta n'olhäyhilwos.
- Yenchelhi wet yahane lawos ta itetshan häp nilhokej meyhey ta atsinhay wet iyhäj ta lhayene nisakanayej chi ifwis lapes tsi iche ta nowohit'a lahaya m'ek ta lhamil yenlhi.

Atsinhay wet iyhäj ta lhaytech'aynej lhamilna ta laka nekchä tafwaype 18 nekchämis wet chi äp ihi lawitäyhyaj ta tälhejlä ta atsinha is chi ilesayen lhey wok tayätshanej m'ek ta häpe n'olhenyaj-na is chi ichene lhämet ta tiyäje lhip ta w'enhayej lhip ta elhna ihi.

Chik lawatläk iyhäj meyhey ta lahanej, tiyäjo:

Ihi n'otetshanek-hina: https://www.argentina.gob.ar/generos/programa-acercar-derechos

Programa de Fortalecimiento para Dispositivos Territoriales de Protección Integral de Personas en Contexto de Violencia por Motivos de Género

Häp MMGyD t'ukwe chi tach'ote, yakajyen wet itihit ta ihi n'ow'etes, n'oletnhaw'et wet hupuy ta niwak'alhahen ta ihi lhipna yämthilak law'et isey lhamil ta lateläyhthayaj ihihlä ta atsinha.

N'olhenyaj-na ta t'ukwe meyhey ta häpkhilak lhamil ta ihiche law'etes iche m'ek ta isej ta tälhejlä lhip ta lhamil ihi ta iche m'ek ta nowoyeje ta niisa:

- Tach'ote meyhey ta iche ta tälhejlä nilhokej n'och'otyajay ta n'otiyej lhamil ta ihi lateläythayaj ta tälhejlä ta atsinha.
- Ichufwenhen lhamil ta itetshan n'ow'etes, n'oletnhaywet wet hupuy ta niwak'alhahen ta n'oyenchelhi.
- Yenchelhi lakeyis, layij wet m'ek ta iwatläk iche ta nichäte lawhäy ta n'oyenlhi n'ochumetna.
- Hiw'enho laha ta tälhe niyatey ta häpe n'och'otyaj ta tiyäje häp n'ow'etes, n'oletnhaywet wet hupuy niwak'alhahen.

Chi lawatlä iyhäj meyhey, tate ämet: dispoprotec@mingeneros.gob.ar

Iche iyhäj meyhey ta ihi:

Ihi notetshanek-hina: https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero/prog-fortalec-para-disp-territor-de-protec-integ-de-personas

Reparación Económica para Niñas, Niños y Adolescentes hijxs de víctimas de femicidio (RENNYA)

Häpe n'och'otyaj ta tiyäje n'atfwas, mamses wet lhutshay ta lakanekchä lapes 21 nekchämis wet lhamil ta niisaw'ethä lham lapes ihichet'a nekchä ta notetshanej wet häp lhamil ta lakolis ihi lateläythayaj ta häpe elh ta atsinha. Lhamil ta tachumlä n'och'otyaj-na yakatej pej ta noj iwel'a wet häpe chinajtäj ta w'awulhej m'ek ta iwatlä.

Ta iwatläk lakatej n'och'otyaj-na is chi lahutwek n'olesaynhay ta yäme m'ek ta iche wet elh ta häpe ta lhamya ta iwatlä n'och'otyaj-na wok elh ta lhayen lawoyayej elh wet nech'e lalanhi ifwala ta n'oaytetshanhila ta ihi ANSES kam'ekna: https://www.anses.gob.ar/regimen-de-reparacion-economica-para-las-ninas-ninos-y-adolescentes-ley-27452

Chi lawtlak latayätshanej iyhäj meyhey thate ämet: infanciasygeneros@anses.gov.ar wok latahuye n'olhamet näyijna 102 wok elhna 144.

Wet chi lawatläk lahanej m'ek ta pajche naj lhenlhi, tiyäjo https://tramitesadistancia.gob.ar iwatlä aka DNI laka numero wet äp täjp'ante n'ot'alhe laka numero ta ihi aka DNI wok latahuye 144.

Iyhäj meyhey ihi:

Ihi n'otetshanek hina: https://www.argentina.gob.ar/rennya

Programa para el Apoyo Urgente a familiares de víctimas de Femicidio, Travesticidio y Transfemicidio

N’och’otyajna ta n’otiyajayne lhamil ta lawitäyhyaj ihihlä ta atsinhahyaj tsi iche elh ta lhaylän wok n’olän tach’oteje:

- Chinajt’aj ta wawulhej cuatro nokaha ta elh yakalhi, lawhäy pej ta häpe wet t’aytsi tsi iwatläk w’aw’ulhej ta tiskanejpe m’ek ta iwatlä ta isiyeja ta ihi law’et lhaye ta yenlhi m’ek ta tatäyej.
- Lanäyij chi iwatläk yahoye lhip chi häpe chi iwatläk thahyak iyey.
- Lach’otyaj yämthilak elh yahanej iwoyneje chi yakatej chinajtäj ta tiyäje n’atfwas ta chipenhas häp ta lako ta n’olänpe ta atsinha.
- Tach’oteje n’olhenyaj ta yäme m’ek ta is alho wet äp te kachawos ta itetshan n’otichunhayaj.

Chi lawatläk lasakanej n’och’otyajna is chi lhenlhi ta latahuye n’olhamet nayijna 144 wok lahoye lhamil ta itetshan ta ihi lhi ta atot’aho is chi ihi t’at 60 ifwalas ta tafwaytsi m’ek witäyna.

Chi lawtlak lahanej iyhäj meyhey, ahuye 144, chi WhatsApp wet häp täjna 1127716463 wok lachene ämet häp apoyourgente@mingeneros.gob.ar

Chi lawatlä iyhäj meyhey chi lahanej ta tälhejlä m’ekna, is ta latayätshanej täjna häp ta ihi:

Ta ihi n’otetshanek hina: https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero/programa-para-el-apoyo-urgente-y-la-asistencia-integral-inmediata

Campaña Nacional "Argentina Unida contra las Violencias de Género"

N'olhenyajna ta ihi Argentina t'ukwe chi elh pej yen tichunhayaja m'ek ta elh ilatejlhame ta tälhejlä m'ek ta iyej iyhäj, lachumtes wet lhämtes ta itayhte elh ta hape atsinha. Äp te t'ukwe chi noyahenlhi m'ek ta wichi yene häp elh ta häpe hin'o lhaye m'ek ta häpe ta nokajyenej tsi n'oyen häpeya elh ta laha ihi ta tafwaype atsinha.

M'ek ta tamenej ta iche n'olhenyajna häp ta iwatläk iche m'ek ta tälhejlä n'olhenyajna yämthilak n'owoelha nokeyis ta niisa ta nowoyeje elh ta häpe atsinha tajlhame ta is chi n'owolahaya tsi noelh.

M'ek ta isej ta pajlatha nilhokej wichi ta yahanej n'olhenyajna (n'opeykas, nolhämet his, n'olesaynhayhis wet n'ochufwenyaj-chal) häp ta tamenej ta yajpe lhipey ta ihi lhaw'etna yämthilak iche m'ek ta nech'e.

Nilhokej meyhey yäme häp n'olhenyajna iwoye chi elh chi häpe itonpha ta tälho täjna:

Äp ihi: https://www.argentina.gob.ar/generos/argentina-unida-contra-las-violencias-de-genero

Programa de Escuelas Populares en Género y Diversidad “Macachas y Remedios”

M’ek ta tamenej ta iche n’olhenyaj-na häpe t’at ta n’ochufwen atsinhay wet iyhäj ta lhayene yämthilak nälpe wet n’owak’alhlä m’ek ta niisa ta n’otayhte lhamilna wet äp te is chi iche n’ot’uhyaj ta n’otiyej nilhokej chumhas.

Häp ta n’och’otyaj wet n’ochufwenyaj tälhejlä yämthilak iche n’ochufwenyaj ta yäme m’ek ta elh lhayene wet w’enhalhamejlä iyhäj ta ihiche nilhokej lhamil ta lhayhutchewek ta ihiche law’etes ta waw’ulho lhip ta lhaw’et.

Lhamil ta iwatläk lhamtejej n’olhenyaj-na iwatläk lhamil hinälit lhenyaj ta kalelhäj ta tatayhlä häp m’ek ta niisa ta n’otiyen häp ta elh atsinha-hin’o wet lhäy’e ta n’ot’uye ta ihi lachumajw’et, wet yakalelhät m’ek ta n’oyenla lakeya n’ochufwenyaj, m’ek ta häpe wet lawhäy ta iche. N’olhenyaj ta n’otshupiye wet iche chinajtäj ta tiyäje wet lawos ta itetshan pej.

Chi lawatläk matchek lahanej, yätshanej täjna:

Registro Nacional de Promotorxs Territoriales de Género y Diversidad a Nivel Comunitario Tejiendo Matria

Häp Lahi ta lhey Tejiendo Matria häp n'olhenek ta tälhejlä niyatey ta t'ukwe chi yachajo ta laha ihi n'ochumet ta chumhas yenhilhi lhip ta lhamil law'et. N'ochumetcha-na yakanchä chumhas ta ihi law'et, yakalelhät m'ek ta häpe, ifwala tefwaji, t'ukwe chi m'ek ta t'uhaweteje atsinhay lhäy'e lhamil ta lhayene atsinhay. T'ukwe chi iche n'ochufwenyaj ta hinälitpe m'ek ta n'oelh tefwaji häpe wet yenchelhi n'ochufwenyajay ta tatshupiye elh tefwaji, isej ta iche n'och'otyaj ta tälhe niyat ta ihi lhip ta n'oyhäj ihi lhäy'e ta iche lhamil ta häp n'ochufwenyaj-wos ta ihi lhip tefwaji.

Häp n'ochumetchä ta laha ihi tsi häp ta lhamil ta lheyis ihi täjna iwoyek tach'ote wet lhamtejej häp m'ek ta tälhejlä MMGyD. Äp te iche ta n'olhayhutejwek ta n'ot'ukwe m'ek ta t'uhawetej wet n'ochufwenyaj ta iwatläk iche.

Chi lawatläk matchek lahanej, yätshanej täjna:

Programa Articular

Häpe n'olhenyaj ta yakajyen wet iwot'unfwaya häp lhamil ta lhayhutchewek ta ihi lhip ta lhamil ihi wet law'et tsi lhamil yenchelhi lhenyajay ta tatayejlä häp m'ek ta niisa ta tälhejlä ta elh atsinha wok hin'o, yakalelhät ta w'enhahiche n'ochumtes. Ich'otyene chinajtäj wet lach'otyaj häp lhamil ta iwoye lachumtes ta iwoyeje iyhäj ta ihi law'et iche ta hiw'en lacha ta yäme lachumtes na.

M'ek ta iwatläk iche ta tälhejlä häp lhamil ta ihi law'et häpe t'at ta iwatläk iche n'ochufwenyaj wet lakeyis ta iwatläk elh iwoye ta ihi lhip ta tach'ote iyhäj ta ihi law'et ta häpe m'ek ta tälhejlä ta elh häpe atsinha-hin'o. Ta tälhejlä Articular, iwatläk takajayhen wet näl lhamil ta iwoye lhenyajay yämthilak iwoyek itälhtejlä häp MMGyD wet lhäy'e iyhäj n'olhenyajay ta niyatey iwoye ta tiyäje häp m'ek ta yakalelhät elh tefwaji.

Iche iyhäj meyhey ta ihi:

M'ek ta n'oyisej

M'ek ta lacha ta ihiche lhipeytso ta yäme m'ek ta häpe m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinha

Nekchamis ta lapes, m'ek ta t'uhawetej chi iyej atsinhay lawatshancheyaj ta m'ek ta niisa ta iyej wet matche ta häpe silät ta w'awulho honhat, yajpe iyhäj lhipey wet lhaw'et ta wichi nech'e yahanej.

N'ochumetchä ta t'ichun p'ante ta iche häp ta t'uye m'ek ta t'uhawetej chi iyej atsinhay häpe ta tälhe häp lhamil ta lhayhutwek ta itäyhet nilhokej m'ek ta hiw'enhat atsinha (CEDAW, tälhejlä ingles lhämet) iche p'ante ta nekchä 1979. Häp CEDAW, laha ih ta tet iwoye chi tälho Constitución (tsi lhip ta 75 wet lhip ta niwuja 22 ta ihi Constitución Nacional), ihi t'at m'ek ta kalelhäj ta yäme m'ek ta iwatläk iche ta häpe n'ot'uhyaj ta tälhe Naciones Unidas wet äp te wujpe n'olhenyajay ta ihi ta yäme ta ihichet'a elh chi laha tafwaype elh.

Tejta newahi chi n'olesayen chi kalelhäj ta iwohiyet'ak iche n'oteläythayaj ta iyej elh ta lawatshancheyaj ihi, lhamil ta niyatej ta iwatläk newache m'ek ta niisa chi iyej atsinja(Comité CEDAW)-häp ta iyahenpe n'olhenyajna-, yakalelhät ta ihi Recomendación General N° 19 ta "m'ek ta niisa ta nowoyeje atsinhay häpe m'ek ta hiw'enhat ta iwitäyen yämthilak lhamil latamsek ihi ta iwokotshayej m'ek ta iwoye ta tet iwoye hin'ol", häp ta tamenej ta Honhatil iwatläk yakalelhät m'ek yen lachaya yämthilak newache nilhokej m'eyhey ta tatayhlä häp elh ta atsinha.

Täj p'ante nekchä 2017, Recomendación General N° 35 yisej wet inech'aynhi häp Recomendación General N° 19 wet yäme ta is chi häpe m'ek ta lhamyajej wet iwathit'ahlak iche m'ek ta niisa ta notiyej elh ta häpe atsinha. Ta yakalelhät m'ek ta yäme häp Convención ta yäme ta isit'ak iche m'ek ta äitajche ta notiyej atsinhay, häpe t'at ta yakajyen ta "m¿ek ta niisa ta ihi noyhaj khit'ak iyej tefwaji elh, iwatläk iche m'ek ta tälhlhi ta hiisy'en, iwechehi meyhey ta tälhejlä m'ek ta kalelhäj, lhamil ta iwoye täjna wet lhamil ta m'ekna iwitäyen".

Ta tafwaytsi, n'olhenek ta t'ichun ta yahanej ihi ta iche m'ek ta t'uhawetej chi iyej elh ta lawatshancheyaj ihi ta häpe t'at m'ek ta is tsi häp n'oelh wet inityenej chi Niyatey ta ihiche laka honhates n'owayejpe laka wichi chi ihi m'ek ta niisa häp ta tamenej ta iwolatesa elh ta iwoyeje elh täjna wet nech'e lhaythate n'olhenyaj ta ihiche lhipeytso ta lhenek tälhejlä täjna (Convencion de Belem do Pará) ta iche pante ta 1994 wet häpe n'otuhyaj ta ihi lhipeyna.

Ta 2002, Argentina iwolahaya häp Convención ta tälhe Naciones Unidas ta tatayhlä häp nolänyaj ta nowochowhalape ta iche lhipey lhaye m'ek ta noyen lakeyayej. Tewoye häp lakey ta nontäyej lhaye, nowastshi wet notihi lates lhamil ta yen woynejeka iyhäj, häpe atsinhay wet natfwas (Protocolo de Palermo). Täjna häp ta nochumetcha ta t'ichun ta iche ta noyenlhi ta kalelhäj m'ek ta tamenej hap ta itetshan nilhokej ta tälhejlä ta noyen woynejeka n'oelh. Ta ihi m'ek ta häpe "n'oyhaj ta nochäjej chinajtäj" atsinhay häp ta matche ta palitsesej m'ekna. M'ek ta yäme n'olhenekna häp ta ihi lhip ta articulo 2 ta, inowayhtejlä wet tatayhlä ta notekhi atsinha ," wet is ta matche ta notetshan atsinha wet natfwas", n'ot'uye wet n'otch'ote lhamil ta lawitäyhaj tälhe nokeyna wet is chi niyatey itetshan yämthilak lhamil yakalhi.

Mat häp Corte IDH lham yakajyen ta matche m'ek ta häpe ta yäme häp "m'ek ta nowoyej elh ta n'onityenej" ta yämeje m'ek ta iwatläk niyatey iwoye ta ihiche laka honhatil. M'ekna yäme ta honaht tefwaji ta iwatläk lakaniyat nowayejpe wet t'uyeje laka wichi yämthilak newache m'ek chi nowoyeje chi ka häpeya lanech'ethayaj tsi wujpe lakeyis ta iche nowoyeje lhamil ta newache mek chi isej ta iche ta tamenej ta nichätho lawitäyhyaj.

Ta tetso wet, iwoye chi n'oyäme ta ihi Naciones Unidas nowop'ante lanäyija ta n'olhenek häp nekcha ta 2006 "Principios sobre la aplicación de la legislación internacional de derechos humanos con relación a la orientación sexual y la identidad de género" (Principio de Yogyakarta). Häp n'olhenekna häpe n'ochumetcha ta laha ihi, wet äp te yakalelhatchehchä n'olhenyajay iyhäj ta iwatläk iche yämthilak lhipej ta häpe isej häp lawhäy ta t'ukwe chi nowayejpe laka wichi m'ek ta niisa wet äp te chi itäyhat m'ek ta notiyej atsinhay ta itone latajyhayaj.

M'ek ta ihi lhaw'wt ta tälhejlä n'okalelhthayaj ta iyej m'ek ta n'owoyeje atsinha

- **2008** – iche Ley N° 26.364 ta yäme Prevencion y Sanción de la Trata de Personas y Asistencia ta tiyaje lhamil ta nowoyeje m'ek ta niisa, wet n'olhenekna elh ta häpe Ley N° 26.842 yisej iyhäj meyhey. Nilhokej ta hinälit ta iche m'ek ta Niyat yen lhakliya tsi pajche lhipeytso wet kalelhäj ta n'onowayejpe wichi meyheyna wet lates ihi elh yen lachumyaja. Niyat lhenekna häp ta tälhejlä ta noyenlhi leyes ta kalelhäj ta iwatläk n'ot'uye atsinhay wet n'ow'olatesa elh ta iwoyeje lhamilna m'ek ta niisa wet niyatey yahanej ta lhamil lachumwet ta is chi t'uye laka wichi tsi iwatläk tewoye iyhäj lhipeytso ta iwoye lhenyajna tsi pajche kalelhäj ta lhamil lachumet.
- **2009** – iche Ley N° 26.485 ta yakalelhät ta iwatläk iche N'ot'uhyaj ta inowayhtejpe atsinhay m'ek ta niisa, iwolatesa elh ta itiyej atsinha m'ek ta niisa wet inofwat m'ekna ta ihi lhip ta atsinhay ihi.
- **2010** – iche Ley 26.618 ta iwoelha m'ek ta Código Civil y Comercial tsi yisej ta iwoye chi elh iyej elh ta lhohfwa wok lasuhfwa.
- **2012** – iche Ley N° 26.618 ta yäme ta elh tefwaji ta lham ta yahanej m'ek ta lhayene wet is chi n'otchahlhaye wet iwohiyet'ak ihichela elh chi nit'amajayej elhna tsi häpe n'oelh, wet m'ek ta lhayene tejta w'enhalhamejlä m'ek ta häpe ta nech'e iche wet ta ihi lahi ta yakalelhät lhamtso. Häp ta tamenej ta is chi kalelhäj ta n'olhenhayna inityeney chi iche m'ek ta tälhejlä ta häpe n'olhenyaj ta inowaytejla nilhokej meyhey ta niisachhehen ta notiyej elh häp ta atsinha.

- **2012** – iche Ley N° 26.791, iwo elha m'ek ta Codigo Penal yäme ta ihi lhip ta articulo 80 tsi lates ihi elh ta ilän elh häp ta atsinha. Yayhettsi m'ek ta häpe elh ta iwo m'ekayaej elh ta latäfwlek (Inciso 1), ta tsilak p'ante ta yäme lhamil ta lhalech'efwas, athana nech'e yäme nilhokej lhamil ta nitáfwel lhamejen tsi iche p'ante lawhäy ta lhamil lhayajwethalhamejen, wet yayhettsi lhamel ta lates ihi tsi tejlak lhämet ta näl ta itiyej lawakw häp elh ta atsinha wok m'ek ta elh lhayene ta tamenej wok elh hinälit ta iwoye ta w'enhalhamejlä m'ek ta n'oyen lhamyajayej (Inciso 4). Äp te Ley N° 26.791 yisej ta ihi lhipey 11 wet 12. Lhip ta 11 iwolatesa hin'o ta iwomakayej atsinha wok itiyej m'ek ta matche ta äytajche ta iche ta häp ta tamenej atsinha ileyej honhat tsi lalätsek ihihlä m'ek ta hin'o iwoyeje.
- **2017** – iche Ley N° 27.363, häp ta yäme ta iwatläk nonechayhnhi Codogo Civil y Comercial ta ihi Nacion häpkhilak inityenej ta is chi hin'o itetshan wet t'uye lales tsi lham ta tamenej ta iche, wet lhamtej lham ta lawoynek chi iche m'ek ta niisa ta iyej atsinha tsi lham ta iyej p'ante wet nitäfwelej. Elh ta n'olhenek ta nech'e häpe Ley 27.452 (RENNyA) ta inityenej chi hin'o tische lales tejta newayej atsinha ta lawitäyhaj tälhejlä ta häpe atsinha.
- **2018** – iche Ley N° 27.499 (lhey Ley Micaela), häp ta inityenej chi iche n'ochufwenyaj ta tiyaje lhamil ta hape niyatey ta ihi lachumajw'etes tsi lhamilna iwatläk yahanej ta iche m'ek ta nowoyeje elh ta atsinha ta ihi n'ochumajw'et chi häpe wet häp ta tamenej ta nilhokej ta iwatläk lhaychufwenejen m'ek ta is alho.
- **2020** – iche Ley 27.610 ta lhey Acceso a la Interrupción Voluntaria del Embarazo, häp ta yäme ta is t'at chi n'owahnej ta elh ta han'afwaj ihi lham ta yahanej chi t'unlak ilänhi ta kamaj newache hanäfwaj wet lapes catorce semanas ta ihi lako. Wet chi tafwaytsi lawhäyna kamaj iwoye chi iche m'ek ta matche ta tamenej ta tetso latichunhayaj. Ley ta ichena t'uhit'ahlak iche m'ek chi unulhihlä m'ek ta atsinha tatshupiye tsi iche lhamil ta pajche itetshan ta häpe m'ek ta is alhoho wet pajche iche n'owahnhayaj ta i'pe.

N’oyahnhayajhis

Aguilar, Yolanda (2019). De la Violencia a la Afirmación de las Mujeres. Antología del pensamiento crítico guatemalteco contemporáneo. CLACSO. Disponible en: https://www.jstor.org/stable/j.ctvtxw2km.32

Aspiazu Carballo, J. (2017). Masculinidades y feminismo. Virus Editorial:Barcelona.

AWID (2004). Interseccionalidad: una herramienta para la justicia de género y la justicia económica. Derechos de las mujeres y cambio económico, No. 9. Disponible en: https://www.awid.org/sites/default/files/atoms/files/nterseccionalidad_-_una_herramienta_para_la_justicia_de_genero_y_la_justicia_economica.pdf

Benaglia, Alejandra (2019), El ABC de la Violencia laboral: Qué es, cuáles son sus formas, quién nos protege. l Diario Digital Femenino. Disponible en: https://diariofemenino.com.ar/df/el-abc-de-la-violencia-laboral-que-es-cuales-son-sus-formas-quien-nos-protege/

Berhokoirigoin, Jenofa (2018). Dorlin Elsa: “Tenemos un Estado que defiende a los violadores y desarma a las mujeres.” Revista Argia. Disponible en: https://img.txalaparta.eus/Archivos/Entrevista_Elsa%20Dorlin.pdf

Cabral, Mauro (2014). “Cuestión de privilegio” en Las 12, Página 12. Disponible en: http://www.pagina12.com.ar/diario/suplementos/las12/13-8688-2014-03-07.html

Ceballos, María Pia - Gil, Natalia (2018). “Furia travesti entre fronteras, la comunidad de las diferencias. Problematizaciones en torno a la encuesta a la población trans del departamento de San Martín.” En Revista de Estudios y Políticas de Género, Número 3 / pp. 5-35.

Chiodi, Agustina - Fabbri, Luciano y Sánchez, Ariel - Instituto de Masculinidades y Cambio Social (2019). Varones y masculinidad(es). Herramientas pedagógicas para facilitar talleres con adolescentes y jóvenes.

Comisión Interamericana de Derechos Humanos (2015), Violencia contra personas lesbianas, gays, bisexuales, trans e intersex en América, OEA/Ser.L/V/II., Rev.2.Doc. 36. Disponible en: http://www.oas.org/es/cidh/informes/pdfs/violenciapersonaslgbti.pdf

Comisión Interamericana de Derechos Humanos (2017), Las mujeres indígenas y sus derechos humanos en las Américas, OEA/Ser.L/V/II. Disponible en: http://www.oas.org/es/cidh/informes/pdfs/MujeresIndigenas.pdf

Comité para la Eliminación de la Discriminación contra la Mujer (CEDAW), recomendacion general N° 19 (1992). Disponible en: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_C EDAW_GEC_3731_S.pdf

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins. Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. Stanford Law Review, 43 (6), 1241-1297. Disponible en: http://www.scba.gov.ar/includes/descarga.asp?id=39251&n=Crenshaw%20Kimberl%E9%20Cartografi ando%20los%20m%E1rgenes.pdf

Demirdjian, Stephanie (2019), Rita Segato: "La violencia de género es la primera escuela de todas las otras formas de violencia", La Diaria Feminismos. Disponible en: https://ladiaria.com.uy/feminismos/articulo/2019/7/rita-segato-la-violencia-de-genero-es-la-primera-escuela-de-todas-las-otras-formas-de-violencia/

González y otras (Campo Algodonero) v. México, Fondo, Reparaciones y Costas. Sentencia de 16 de noviembre de 2009, Serie C No.205, párr. 143.

INDEC (2010), Censo Nacional de Población, Hogares y Viviendas.

Andrades, Amanda (2020), Entrevista a Yuderskys Espinosa Miñoso: El ideal de mujer del feminismo implica la explotación de la mayoría de mujeres y varones extraeuropeos, CTXT: Contexto y Acción. Disponible en: https://ctxt.es/es/20200801/Politica/33177/yuderkys-espinosa-feminismo-colonialismo-amanda-andrades.htm

Falquet, Jules (2017). Pax Neoliberalia: persectivas feministas sobre la reorganización de la violencia contra las mujeres. Buenos Aires: Madreselva.

Fink, Nadia y Florencia Puente (2018). Diálogo con Rita Segato: "No se trata de la identidad de las mujeres, sino de en qué sistemas económicos y societarios están insertadas", Boletín Rosa Luxemburgo. Disponible en: https://rosalux-ba.org/2018/03/08/rita-segato-charla-parte1/

Fuentes, Marcela (Marsha Gall), Vanina Escales, Agustina Paz Frontera y María Florencia Alcaraz (2019), Judith Butler: Las violencias machistas y las migraciones forzadas exigen una movilización transnacional. LATFEM. Disponible en: https://latfem.org/las-violencias-machistas-y-las-migraciones-forzadas-exigen-una-movilizacion-transnacional/

Generación Perdida (2019), Miriam Gomes en Generación Perdida. Disponible en: https://www.youtube.com/watch?v=vv9ZgOnY7og

González Prado, P. & Yanes A. IDEGE - Descosidas - CONICET UNCuyo Mendoza. (2013). Violencia contra las mujeres y violencia de Género. La cuestión terminológica y los paradigmas implicados. En Manual: Violencia contra las mujeres. Quien calla otorga.

Lagarde, Marcela (2005), Feminicidio, el último peldaño de la agresión, Mujeres en Red. Disponible en: https://www.mujeresenred.net/spip.php?article141

La Ciudad (2011), Miriam Gomes, reescribiendo la historia argentina. Disponible en: https://laciudadavellaneda.com.ar/miriam-gomes-reescribiendo-la-historia-argentina/

Lamas, Marta (2014), Colonialidad y Género: Hacia un Feminismo Descolonial, Género y descolonialidad, Ciudad Autónoma de Buenos Aires: Del Signo.

Las Casildas (2016). Observatorio de Violencia Obstétrica. Encuesta de atención al parto/cesárea. Disponible en: https://lascasildas.com.ar/proyectos.html

Ledwith, Margaret (2019), "Antonio Gramsci y el feminismo: la naturaleza esquiva del poder". Disponible en: https://gramscilatinoamerica.wordpress.com/2019/03/08/antonio-gramsci-y-

Malacalza, Laurana; Caravelos, Sofia; Racak Carolina; González, Josefina y Sesin Lettieri, Sofia (2019). Femicidios en clave estatal, Observatorio de Violencia de Género de la Defensoría del Pueblo de la Provincia de Buenos Aires. Disponible en: https://www.defensorba.org.ar/pdfs/documento-de-trabajo-femicidios-en-clave-estatal.pdf

Malacalza, Laurana (2019). Violencia Institucional y Violencia de Género: articulaciones y debates pendientes, Miradas Feministas sobre los Derechos. Buenos Aires: Editorial Jusbaires. Disponible en: https://docplayer.es/150885485-Miradas-feministas-sobre-los-derechos.html

Martín, Alejandra y Rodigou Nocetti, Maite (2013). Es la Vida Libre de Violencia lo que te Permite la Vida en Libertad: Entrevista a Marcela Lagarde. Polémicas Feministas, No. 2, 6-12. Disponible en: https://revistas.unc.edu.ar/index.php/polemicasfeminista/article/view/12267

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación(2020), Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género, 2020-2022. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/plan_nacional_de_accion_2020_2022.pdf

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación (2021), Plan Nacional de la Igualdad en la Diversidad 2021-2023. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/2020/09/plan_nacional_de_igualdad_en_la_diversidad_2021-2023.pdf

Ministerio Público de la Defensa de la Ciudad Autónoma de Buenos Aires (2017), La Revolución de las Mariposas: A Diez Años de La Gesta del Nombre Propio. Buenos Aires. Disponible en: https://www.algec.org/wp-content/uploads/2017/09/la_revolucion_de_las_mariposas.pdf

Observatorio de discriminación para radio y televisión (2021), Guía de buenas prácticas de violencia mediática y simbólica, ENACOM. Disponible en: http://www.obserdiscriminacion.gob.ar/wp-content/uploads/2021/03/vilolencia_simbolica_mediatica.pdf

Principios de Yogyakarta (2007). Principios sobre la aplicación de la legislación internacional de derechos humanos en relación con la orientación sexual y la identidad de género. Disponible en: http://yogyakartaprinciples.org/principles-sp/about/

Blas Radi y Alejandra Sardá-Chandiramani (2016). Travesticidio / transfemicidio: Coordenadas para pensar los crímenes de travestis y mujeres trans en Argentina. Publicación en el Boletín del Observatorio de Género. Disponible en: https://www.aacademica.org/blas.radi/14.pdf

Russell, Diana E.H. (2008). Femicidio: politizando el asesinato de mujeres. Fortaleciendo la comprensión del femicidio: De la investigación a la acción.

Program for Appropriate Technology in Health (PATH), InterCambios, Medical Research Council of South Africa (MRC), and World Health Organization (WHO). Disponible en: http://alianzaintercambios.net/files/doc/1277249021_feminicidio-COMPLETO-01.pdf#page=43

Segato, Rita (2016), La Guerra Contra las Mujeres. Madrid: Traficantes de Sueños. Disponible en: https://www.traficantes.net/sites/default/files/pdfs/map45_segato_web.pdf

Sagot, Monserrat (2008), Estrategias para enfrentar la violencia contra las mujeres: reflexiones feministas desde América Latina, Athenea Digital, Núm. 14, 215-228.

Wittig, M. (1992). El pensamiento heterosexual. Barcelona: GALES.

Viveros Vigoya, M. (2016). La interseccionalidad: una aproximación situada a la dominación. Debate Feminista, 52, 1-17-

Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. European Journal of Women's Studies, 13(3), 193-209.

Traducción realizada por el Centro Universitario de Idiomas de la FAUBA.

N'olhayhihyaj ta Centro Universitario de Idiomas ta ihi FAUBA yenlhi.

Edit. mingeneros

editorial@mingeneros.gob.ar

Direcciones
Balcarce 186, 6° piso,
C1064AAD

Av. Paseo Colón 275, 5º piso
(mesa de entrada),
C1063ACC

Entre Ríos 181, 9° piso,
C1079ABB.

Cochabamba 54,
C1064ACA.

Teléfono
+54 943429010 / 7079
(Recepción Paseo Colón)

